

Nr 123

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1957/58 till folkskoleseminarieorganisationen m. m.; given Stockholms slott den 15 mars 1957.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen anmäles de förslag som framlagts av seminarieutredningen i dess betänkande »Seminarieorganisationen I».

Enligt beslut av 1950 års riksdag skall småskolläroverutbildningen, som nu är tvåårig, vid tidpunkt som senare skulle bestämmas förlängas till att omfatta tre år. Någon ställning tas emellertid enligt propositionen inte nu till frågan om tidpunkten för genomförande av nämnda principbeslut. För de närmaste åren räknas med fortsatt tvåårig utbildning. Till följd härav upptages ej heller till prövning utredningens förslag beträffande närmare utformning av en treårig utbildningsgång och därtill direkt anknutna spörsmål.

I samband med frågan om klassläroverutbildningens kapacitet behandlas spörsmålet om elevantalet i läroverdelningarna i folkskolor av A-formen. I propositionen föreslås fortsatt tillämpning av nuvarande bestämmelser härom till och med läsåret 1958/59 samt därefter en på de fyra läsåren 1959/60—1962/63 fördelad återgång till 1940-talets normaltal, innebärande bland annat en sänkning av det för de större A-skolorna föreskrivna medeltalet elever per läroverdelning från 32 till 30 på folkskolestadiet och från 26

till 24 på småskolestadiet. Fullt genomförd beräknas denna återgång medföra en utgiftsökning för statsverket av 11 miljoner kronor för statsbidrag till folkskolans lärarlöner.

Elevintagningen vid seminarierna hösten 1957 föreslås skola omfatta 12 avdelningar på tvåårig folkskollärlinje, 12 avdelningar på fyraårig folkskollärlinje, 25 avdelningar på tvåårig småskollärlinje och 1 avdelning på treårig småskollärlinje. I jämförelse med den intagning, som skett hösten 1956, innebär detta följande förändringar, nämligen minskning med sju avdelningar på den tvååriga folkskollärlinjen och ökning med tre avdelningar på den tvååriga småskollärlinjen.

I enlighet med seminarieutredningens förslag förordas i propositionen, att utbildning av folk- och småskollärare skall kunna ske vid gemensamma läroanstalter. Samtliga seminarier för utbildning av klasslärare föreslås i samband härmed skola benämnas folkskoleseminarier.

Med hänsyn till att ställning ännu inte ansetts kunna tas till frågan om genomförande av 1950 års principbeslut om treårig småskollärläroavdelning bör enligt propositionen för närvarande icke heller fattas något definitivt beslut om seminarieorganisationens framtida dimensionering. En viss begränsning av normalorganisationen bör emellertid under alla förhållanden kunna genomföras redan nu mot bakgrunden av de prognoser, som utredningen redovisat. Sålunda föreslås nedläggande av de nuvarande småskoleseminarierna i Härnösand och Stockholm vid utgången av nästa budgetår och av folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping vid utgången av budgetåret 1958/59.

I propositionen äskas slutligen anslag till seminariernas verksamhet under budgetåret 1957/58. Sammanlagt föreslås en medelsanvisning av i runt tal 23 913 000 kronor, vilket i jämförelse med medelsanvisningen för innevarande budgetår innebär en minskning med i runt tal 100 000 kronor.

Utdrag av protokollet över ekklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 mars 1957.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ekklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, frågor angående *anslag för budgetåret 1957/58 till folkskoleseminarieorganisationen m. m.* och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, erinrade jag under punkten 188 om att seminarieutredningen i juni 1956 avgivit sitt betänkande »Seminarieorganisationen I». Samtidigt meddelade jag att beredningen av de spörsmål, som sammanhänger med seminarieorganisationen, ännu inte var slutförd. Med anledning därav har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1957/58 beräkna

till *Folk- och småskoleseminarierna: Avlöningar* ett förslagsanslag av 22 000 000 kronor,

till *Folk- och småskoleseminarierna: Omkostnader* ett förslagsanslag av 1 950 000 kronor,

till *Folk- och småskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 500 000 kronor samt

till *Folk- och småskoleseminarierna: Utrustning* ett reservationsanslag av 500 000 kronor.

Jag anhåller nu att ånyo få anmäla dessa anslagsfrågor, varvid jag till behandling upptar jämväl övriga med förevarande betänkande sammanhängande frågor.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för ekklesiastikdepartementet den 6 oktober 1954 sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande folk- och småskoleseminariernas organisation. De sakkunniga antog benämningen *seminarieutredningen*.

Sedermera har Kungl. Maj:t uppdragit åt utredningen att verkställa en allmän översyn av gällande stadga och undervisningsplan för folkskoleseminarierna.

Utredningen — ledamoten av riksdagens första kammare, f. d. lektorn Edgar Sjödahl, ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren Gustaf Sundelin samt undervisningsrådet och ledamoten av skolöverstyrelsen Erik Brevner — har i juni 1956 avgivit sitt betänkande »*Seminarieorganisationen I*» (SOU 1956: 18). Till utredningens förfogande har stått ett flertal experter.

Utredningens förslag avser småskolläro-utbildningen och seminarieorganisationens framtida omfattning. Utredningsarbetet beträffande folkskol-läro-utbildningen och stadga för seminarierna har ännu inte slutförts. Utredningen kommer alltså senare att avlämna särskilt förslag i dessa avseenden.

Över förevarande betänkande har *infordrade utlåtanden* avgivits av skolöverstyrelsen — efter hörande av rektorer och kollegier vid folk- och småskoleseminarierna samt statens folkskolinspektörer — statskontoret, riksräkenskapsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, byggnadsstyrelsen, styrelsen för lärarhögskolan i Stockholm, styrelsen för psykologisk-pedagogiska institutet, statens lönenämnd och kompetensutredningen.

Yttranden över betänkandet har vidare avgivits av statens folkskolinspektörers förbund, städernas folkskolinspektörsförbund, Sveriges överläro-utbildningsförbund, Sveriges folkskolläro-utbildningsförbund—Sveriges folkskolläro-utbildningsförbund (gemensamt yttrande), Sveriges småskolläro-utbildningsförbund, svenska seminarieläro-utbildningsförbundet, svenska fackläro-utbildningsförbundet, svenska gymnastikläro-utbildningsförbundet, läroverksläro-utbildningsförbundet, målsmännens riksförbund, seminariernas elevförbund, skolstyrelseförbundens rikskommitté och tjänstemännens centralorganisation (TCO).

II. Småskolläro-utbildningen

1. Historik

I den första allmänna stadgan för småskoleseminarierna 1919 fastställdes, att läro-utbildningen vid seminarierna skulle vara tvåårig om ej Kungl. Maj:t annorlunda föreskrev. Numera har samtliga småskoleseminarier tvåårig utbildning utom seminariet i Haparanda, där utbildningen är treårig.

I 1919 års stadga bestämdes inträdesfordringarna till det kunskapsmätt, som kunde inhämtas i en folkskola av bästa typen. 1936 höjdes inträdeskraven till ett kunskapsmätt, som med vissa modifikationer motsvarar realexamen.

Skolkommissionen framhöll i sitt 1948 avgivna principbetänkande (SOU 1948: 27), att det ur flera synpunkter skulle »vara önskvärt, att all läro-

utbildning byggde på den allmänbildningsgrund, som en fullständig gymnasieutbildning, avslutad med dimissionsexamen, avser att ge». Skolkommissionen ansåg det emellertid inte möjligt att under överskådlig framtid fastställa dimissionsexamen som grund för småskollärarytbildningen. Examen efter genomgång av elfte skolåret borde därför fastställas som grund för utbildningen. Skolkommissionen föreslog dock, att utbildningen övergångsvis utökades på så sätt, att vid seminarierna inrättades en på realexamen byggande ettårig kurs avsedd att ge den för den pedagogiska fackutbildningen oundgängligen nödvändiga grunden i fråga om ämneskunskaper och allmänbildning. På denna kurs skulle följa en tvåårig pedagogisk fackutbildning.

I 1950 års proposition angående riktlinjer för lärarytbildningens ordnande ansågs det inte möjligt att föreslå en på fullständig gymnasiekurs grundad småskollärarytbildning. I stället förordades, att inträdesfordringarna höjdes ungefär till realexamensnivån samt att en på realexamen byggande ettårig kurs anordnades vid småskoleseminarierna och att den egentliga yrkesutbildningen skulle baseras på denna.

Särskilda utskottet ansåg i sitt utlåtande (nr 4) den föreslagna utbildningen tilltagen i knappaste laget såväl med hänsyn till den grundläggande utbildningens stora betydelse som med tanke på den planerade utvidgningen av småskolläraernas tjänstgöringsområde. Vid ett realistiskt bedömande av landets personresurser fann utskottet det dock icke möjligt att då ifrågasätta någon ytterligare förstärkning samt tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag. Reservationsvis framfördes i utskottet även den åsikten, att småskollärarytbildningen skulle vara grundad på en tvåårig kurs.

Enligt de vid 1950 års riksdag beslutade riktlinjerna för lärarytbildningens ordnande skall den egentliga yrkesutbildningen för småskollärare från tidpunkt, som senare bestämmes, tills vidare vara grundad på en ettårig allmänbildande kurs, baserad på ett kunskapsmått i huvudsak motsvarande realexamen.

Enligt de vid samma riksdag beslutade riktlinjerna för skolväsendets utveckling är enhetsskolan avsedd att uppdelas i tre stadier, vart och ett i regel omfattande tre år. Undervisningen på vart och ett av dessa stadier skall i första hand bestridas av lärare, som särskilt utbildats för undervisning huvudsakligen på stadiet i fråga.

Vid 1953 års riksdag (jfr kk 1954: 230) bemyndigades Kungl. Maj:t att tills vidare förordna om småskollärares övertagande av undervisningen i tredje klassen i skolor av A-form. I vilken utsträckning sådant övertagande skall äga rum bestämmes för varje läsår av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen.

2. Treårig utbildning

A. Utredningen

Riksdagsbeslutet 1950 innebär, att småskollärarytbildningen förlänges med ett läsår. Utbildningen skall således i princip vara treårig.

Utredningen, som för egen del ingående prövat frågan om studietidens längd, har kommit till den bestämda uppfattningen att den nuvarande småskollärarytbildningen behöver avsevärt förstärkas. Att på två år ge nödiga kunskaper och färdigheter samt tillräcklig praktisk utbildning för småskollärarnas hittillsvarande arbetsområde, klasserna 1 och 2 i folkskolan, anser utredningen knappast möjligt. Då småskollärarna nu skall undervisa i klass 3 i skolor av A-form samt i någon utsträckning även i klass 4 i skolor av B1b-form, vilket fordrar ökade kunskaper, större färdigheter och mer omfattande övningsundervisning, måste därför en tvåårig utbildningstid anses helt otillräcklig. På grund härav föreslår utredningen, att den i princip beslutade treåriga småskollärarytbildningen snarast genomföres och att utbildningen därvid organiseras i enlighet med utredningens förslag.

Utredningen sammanfattar kritiken mot den nuvarande tvååriga utbildningen på i huvudsak följande sätt.

En av de viktigaste anmärkningarna i fråga om utbildningen av småskollärare har riktats mot elevernas stora arbetsbörda. Vid småskoleseminarierna bedrivs undervisningen i stort sett efter en plan, som utarbetades i mitten på 1930-talet. Tim- och kursplanen var emellertid redan vid sin tillkomst pressad. Kraven på småskolläraren har därefter skärpts undan för undan, och som en följd härav har många nya moment kommit till i lärarens utbildning, vilket medfört en ännu mera pressad kursplan. Det har vidare visat sig svårt att gallra ut något av det gamla ämnesstoffet för att lämna plats för det nya. För att tidsramen skall kunna hållas, har följaktligen elevernas studier måst forceras och arbetstakten har blivit uppdriven. Arbetet vid småskoleseminarierna präglas därför av jäkt, och eleverna får inte den nödvändiga arbetsron.

Ämnesträngseln och därav följande höga veckotimtal för den schema-bundna undervisningen har medfört betydande svårigheter att tillämpa undervisningsplanens anvisningar om koncentration i undervisningen och frihet i arbetssättet. Ytterst få läroanstalter har en så omfattande schema-bunden tid. Arbetspressen vid småskoleseminarierna har också hotat att göra utbildningen mekaniserad och slentrianmässig. Utbildningen har huvudsakligen måst inriktas på grundläggande arbetsmetoder vid meddelande av undervisning, och en mängd värdefullt framförallt metodiskt stoff har måst meddelas eleverna i så forcerad takt, att genomsnittseleven knappast haft några utsikter att kunna helt tillgodogöra sig innehållet. Som en följd av den stora arbetsbördan har eleverna även fått alltför liten tid över till eftertanke och kompletterande studier.

I detta sammanhang bör man hålla i minnet, att eleverna vid småskoleseminarier i stor utsträckning är flickor i 18—20-årsåldern. De flesta av dem har endast erfarenhet av den betydligt lugnare arbetstakten i folk-, real- och flickskolor. Det är därför helt naturligt, att eleverna till en början inte känner sig mogna för seminariernas intensiva arbetstempo. För att hinna med allt, som den moderna utbildningen kräver, måste nu takten redan från början bli hög, varför alltför många lätt blir efter den första tiden.

En allvarlig brist i småskollärarytbildningen är att tid saknas för tillräck-

lig praktisk utbildning. Utan tvekan är denna av för liten omfattning, och det antal lektioner, som varje enskild elev håller under sin seminarietid, är för ringa. Skulle tiden för praktiska undervisningsövningar i avsevärd grad ökas inom den nuvarande tvåårsramen, skulle följden endast bli, att elevernas arbete blev ännu mera ansträngande än nu. Möjligheterna att beskära seminariernas kurs- och timplan för att få mer tid till praktisk utbildning är begränsade, vilket också visade sig vid en undersökning, som skolkommisionen gjorde 1948. I detta sammanhang kan nämnas, att den treåriga utbildningen i Haparanda utan tvekan gett eleverna där en grundligare praktisk utbildning.

Den för småskoleseminarierna fastställda timplanen för läro- och övningsämnen har blivit alltmer illusorisk, då ett stort antal timmar måste användas till auskultationer, serier, metodikundervisning och besök i andra skolor. Den effektiva tiden för varje läro- och övningsämne har således minskats. Emellertid torde även det i timplanen fastställda veckotimtalet vara för knappt tilltaget med hänsyn till de nya moment, som tillkommit i småskollärarnas utbildning. Här behöver endast framhållas pedagogikens och psykologins snabba utveckling, vilken medfört mycket utvidgade kurser. Vidare är även övriga teoretiska ämnen i behov av förstärkning. Särskilt behövs mer tid för den grundläggande undervisningen i modersmålet. Beträffande övningsämnena gäller, att studier i dessa svårigen kan forceras, då de huvudsakligen är ämnen av färdighetskaraktär. Vad musiken beträffar, kräver ämnet särskilt av de musiksvaga eleverna oproportionerligt mycket tid, vilket ytterligare ökat dessa elevers redan förut stora arbetsbörda.

Genom riksdagsbeslutet om enhetsskolan har tillkommit ännu ett skäl för förstärkning av småskollärarytbildningen — ett skäl som utredningen anser synnerligen viktigt — nämligen utvidgningen av småskollärarnas tjänstgöringsområde att omfatta även tredje klassen. Enbart detta utvidgade tjänstgöringsområde torde i och för sig motivera en utsträckning av lärotiden. Undervisning på ett stadium, som hittills räknats till den egentliga folkskolan, kräver dels ökade ämneskunskaper, dels mer metodisk skolning och praktisk utbildning.

Utredningen berör även de skäl, som anförts för att bibehålla den tvååriga utbildningen. Härvid framhålles bland annat följande.

Enligt allmän uppfattning har de tvåårigt utbildade lärarinnorna på ett tillfredsställande sätt kunnat sköta sitt arbete, och småskollärarytbildningens standard anses förvånansvärt god med hänsyn till den utbildning kåren fått. Dessa förhållanden kan synas vara ett skäl mot en förlängning av utbildningen. Inför de alltmer krävande uppgifterna har emellertid småskolans lärare känt ett starkt behov av att öka sina kunskaper och förkovra sina färdigheter. För att bättra på sin hittills tvååriga utbildning har de bedrivit ett intensivt fortbildningsarbete, som ofta varit både kostsamt och tidsödande. Dessutom har småskollärarna gjort upprepade framställningar om en förlängning av den obligatoriska utbildningen.

I diskussionen angående möjligheterna att förbättra småskollärarytbildningen har framhållits, att denna skulle kunna göras effektivare genom en avsevärd höjning av inträdesfordringarna. På de två åren skulle då mer nytt stoff kunna medhinnas, och eleverna skulle få mer tid till praktisk utbildning. En avsevärd höjning av inträdesfordringarna kommer emellertid

med största sannolikhet i praktiken att medföra en förlängning av den sammanlagda utbildningstiden, och det kan knappast vara någon vinst, att denna förlängning sker utanför seminariernas ram.

Därest en treårig småskollärlinje genomföres, kommer folkskollärarytbildningen på den fyraåriga linjen inte längre att som hittills vara dubbelt så lång som småskollärarytbildningen, utan skillnaden i tid blir endast ett år. Detta kan tänkas medföra vissa rekryteringssvårigheter för småskollärlinjen. Vissa elever kommer nämligen säkerligen att välja den ett år längre utbildningen för att som folkskollärare få ett större verksamhetsområde inom skolan och komma i åtnjutande av de övriga förmåner, som denna utbildning medför. Utredningen är emellertid övertygad om att det även i framtiden kommer att finnas tillräckligt med läraraspiranter med speciellt intresse att få undervisa barn just på småskolans åldersstadium.

Ser man föreliggande problem ur ekonomisk synpunkt, kan självfallet flera skäl anföras mot en förlängning av lärokursen för småskollärare. Odiskutabelt kommer en ökad utbildningstid att medföra ökade kostnader för både statsmakterna och den enskilde eleven. När eleverna skall tillbringa ytterligare ett år vid seminarierna, kommer dessas examinationskapacitet att bli mindre. Varje avgångsklass vid småskoleseminarierna kommer att föregås av två klasser under utbildning mot endast en vid nuvarande organisation. Fler lokaler och fler lärare kommer följaktligen att behövas för att utbilda samma antal lärare. Utredningen vill emellertid i detta sammanhang särskilt framhålla, att den föreslagna utvidgningen av småskollärarytbildningen från två till tre år inte kommer att medföra ökade kostnader för statsverket i proportionen två till tre. Utredningen har försökt nedbringa antalet schemabundna timmar så mycket som möjligt för att kunna ge eleverna tillräckligt med tid till enskilda studier. Härigenom blir behovet av lärare och lokaler jämförelsevis mindre. Den föreslagna timplanen omfattar 100 veckotimmar och den nuvarande timplanen omkring 75 samt, därest de frivilliga ämnena medräknas, omkring 84. Kostnadsökningen för det allmänna kommer således i dessa avseenden att röra sig om 20 à 30 procent.

Beträffande utbildningstidens längd vid seminariet i Haparanda ifrågasätter utredningen ingen ändring. Utbildningen där bör således även i framtiden vara treårig. Beträffande den hittills vid seminariet med statsmedel anordnade preparandkursen om en termin för de inträdessökande ifrågasätter utredningen med hänsyn till de numera förbättrade reguljära undervisningsmöjligheterna, framförallt utbyggandet av enhetsskolan, om kursen bör anordnas även i fortsättningen. Utredningen har kommit till den uppfattningen, att kursen kan indragas. Emellertid förordar utredningen, att kursen övergångsvis bibehålles, varvid dock, såsom hittills, behovet av kursen årligen prövas.

B. Remissyttrandet

Flertalet myndigheter och organisationer har en mycket positiv inställning till utredningens huvudförslag om genomförande av den treåriga småskollärarytbildningen. Det dominerande argumentet i praktiskt taget

alla yttrandena är småskollärarnas övertagande av klass 3 i folkskolan och senare enhetsskolan.

Skolöverstyrelsens majoritet tillstyrker treårig utbildning och understryker vikten av att reformen i enlighet med vad utredningen förutsatt genomföres från och med läsåret 1957/58. En ledamot, *undervisningsrådet C.-E. Sjöstedt*, har reserverat sig. I reservationen har i förevarande hänseende anförts följande.

»Ehuru man tidigare utgått från att småskollärarytbildningen bör vara 3-årig, anser jag skäl föreligga till en omprövning på denna punkt. Utredningen synes mig ge vid handen att den erforderliga förstärkningen av utbildningen i främsta rummet bör ske genom en genomgripande rationalisering av den pedagogiska utbildningen. Utbildningen i rent kunskapshänseende i läroämnena utöver realexamen är enligt min mening icke behövlig. Jag är givetvis inte av den meningen, att en lärare någonsin kan förvärva för stort kunskapsmått. Men jag anser, att de minimikrav som föreskrives måste vara väl avvägda efter behovet. Realexamens nivå finner jag vara ett tillräckligt krav i detta hänseende för blivande småskollärare. De ämneskunskaper som därutöver kan vara erforderliga anser jag böra inhämtas i nära anslutning till metodikundervisningen och inte fristående såsom nu sker. Den arbetsbelastning, som allmänt anses karakterisera den nuvarande småskollärarytbildningen, beror enligt min mening på att utbildningen i viss mån är av gymnasial karaktär, vilket jag finner vara umbärligt. Den av de sakkunniga skisserade 2-åriga utbildningen för studenter anser jag därför kunna tillämpas för utbildningen i dess helhet.

Enligt min mening måste man förr eller senare på allvar ta upp frågan om användningen av den intellektuella arbetskraften. Samhället torde i längden inte ha råd att föreskriva en onödigt omfattande teoretisk utbildning för vissa yrken. Ett typiskt exempel härpå föreligger, anser jag, i förslaget om 3-årig småskollärarytbildning.»

Statskontoret håller före, att närmare erfarenhet av småskollärares tjänstgöring i klass 3 bör avvaktas, innan en mera genomgripande omorganisation av utbildningen genomföres.

Riksräkenskapsverket ifrågasätter om tillräckliga skäl föreligger för införande av en treårig utbildning. Ämbetsverket motiverar sin inställning bland annat med, att den nuvarande tvååriga utbildningen medfört ett tillfredsställande resultat. En viss höjning av utbildningens standard kan förväntas genom den förordade skärpningen av inträdesfordringarna. Den ytterligare förstärkning av utbildningen, som är önskvärd med hänsyn till att småskollärarna skall övertaga undervisningen i tredje klassen i folkskolan, synes ämbetsverket kunna erhållas genom betydligt mindre kostnadskrävande åtgärder än en förlängning av tiden för utbildningen med ett år; det ligger härvid närmast till hands att anknyta till det frivilliga fortbildningsarbete, som för närvarande bedrivs.

I sin argumentering för förlängning av utbildningstiden har utredningen enligt *småskoleseminariet i Strängnäs* skjutit över målet. Småskoleseminarierna, som ju arbetar med ett starkt gallrat elevmaterial, ger enligt semi-

nariet en fullgod utbildning för småskollärarnas hittillsvarande arbetsområde. En annan sak är, att de två åren inte ger något utrymme för den förstärkning av utbildningen, som måste till, när småskolestadiet nu blir treårigt.

En genomgång av kursplaneförslagen har fört in *kompetensutredningen* på tanken, att förlängningen av utbildningen måhända kunde begränsas till en termin och utbildningen alltså bli 2 1/2 årig.

Å andra sidan saknas inte röster för att utredningen borde gått ännu ett steg och föreslagit en fyraårig utbildning för sökande med realexamen. Man skulle då få en likvärdig utbildning för lärarna på låg- och mellanstadiet. *Folkskoleseminarierna i Karlstad och Kristianstad, folkskoleseminarierna för kvinnliga elever i Göteborg och Stockholm* samt *rektor vid småskoleseminariet i Växjö* är inne på denna tanke liksom *fyra folkskolinspektörer*.

Som ett ytterligare argument för den förstärkta småskollärarytbildningen framhåller *folkskolinspektören i Stockholms läns södra inspektionsområde* och *statens folkskolinspektörers förbund*, att det skulle underlätta undervisningens anordning väsentligt, om småskollärare, som har relativt kortare undervisningstid per vecka än folkskollärare, i större utsträckning än som sker kunde övertaga undervisningen i folkskolan i sådana fall då en läraravdelning skall uppdelas på två avdelningar. Vid småskollärarytbildningen torde hänsyn kunna tas även till detta problem genom förstärkning av undervisningen i lämpliga ämnen exempelvis läsning, rättskrivning, räkning, sång och teckning.

Under åberopande av att det knappast finnes skäl för att bibehålla den statliga preparandkursen vid seminariet i Haparanda utgår *skolöverstyrelsen* från att kursen nedlägges.

3. Utbildning av studenter

A. Utredningen

Vid småskoleseminarierna har aldrig funnits några studentkurser eller studentlinjer. Sedan 1927 har emellertid studenter avlagt småskolläraryxamen. Antalet var detta år tre. Sedermera har antalet successivt ökat. Hösten 1955 hade sålunda omkring 16 procent av de i första klass intagna avlagt studentexamen.

Då det kan anses sannolikt, att även i fortsättningen ett antal studenter kommer att önska utbilda sig till småskollärare, finner utredningen det vara rimligt, att särskilda åtgärder vidtages för att sörja för dessa studenter utbildning. Tidigare har nämligen studenterna i allmänhet deltagit i undervisningen på samma sätt som övriga seminarieelever, vilket knappast kan anses utgöra god studieekonomi.

I vissa avseenden kan studentexamen anses ge fullgoda kunskaper för

den blivande verksamheten som småskollärare. Men i så gott som samtliga ämnen på den föreslagna treåriga linjen ingår kunskapsmoment — många av betydande omfattning — vilka också studenterna måste tillägna sig, om de inte skall bli sämre ställda än andra småskollärarkandidater. Detta gäller såväl kunskapsämnen som övningsämnen. Vidare bör den praktiska lärarutbildningen vara av samma omfattning på båda småskollärlinjerna. För att det skall kunna bli möjligt att ställa studenterna i paritet med andra småskollärarkandidater och för att ernå studielugn, är det därför enligt utredningen inte tänkbart att göra utbildningen kortare än två år. Arbetsbelastningen på den tvååriga linjen torde då bli ungefärligen densamma som i den föreslagna treåriga linjens båda högsta klasser.

Utredningen föreslår sålunda, att vid sidan om den treåriga småskollärlinjen inrättas en särskild tvåårig linje för elever, som avlagt studentexamen.

B. Remissyttrandet

Förslaget att upprätta särskilda studentlinjer för utbildning av småskollärare tillstyrkes eller lämnas utan erinran av de remissinstanser, som yttrat sig i frågan.

I fråga om studietidens längd anser *kompetensutredningen*, att en ettårig utbildning skulle vara tillfyllest, och påpekar, att studenterna under åtskilliga år avlade folkskolläraryxamen efter endast ett år vid seminarium. Även *riksräkenskapsverket* förordar ettårig studietid. *Folkskolinspektören i Kalmar läns norra inspektionsområde* anser, att ett år eller högst tre terminer torde kunna vara tillfyllest.

Statens psykologisk-pedagogiska institut finner däremot, att en kortare sammanlagd utbildningstid än två år efter studentexamen knappast är tänkbar. *Svenska seminarieläraryöreningen* framhåller, att studentexamen ger en allmänbildning, speciellt avpassad för universitetens krav, medan det här är fråga om en speciell yrkesutbildning. Dels måste nya ämnen läsas, dels måste en helt ny syn anläggas på andra ämnen. Vidare går det inte att koncentrera den praktiska lärarutbildningen till ett år.

Skolöverstyrelsen, som tillstyrker förslaget om tvåårig utbildning, påpekar att de instanser, som förordar kortare tid, inte synes ha observerat de av utredningen förutsatta begränsningarna i inträdesfordringarna för studentlinjen.

Beträffande rekryteringen till en studentlinje är *statens psykologisk-pedagogiska institut* inte lika optimistiskt som utredningen och *kompetensutredningen* förmodar, att en dylik linje väsentligen blir en uppsamlingsplats för sådana studenter, som inte kommit in vid folkskollärlinje. Även *riksräkenskapsverket* samt 8 *folkskolinspektörer* är tveksamma om studentrekryterings kvaliteten.

4. Utredningens förslag till utbildning

A. Inträdesfordringar och inträdesprov

Utredningen

a) Treårig linje

Inträdessökande till den nuvarande tvååriga linjen skall före det kalenderår, då inträde sökes, ha fyllt 17 men inte 28 år. För inträde i den treåriga linjen föreslås den övre åldersgränsen höjd till 30 år medan den nedre bör bli densamma som nu för tvåårig linje.

Nu krävs för inträde i tvåårig linje ungefär realexamenskunskaper i kristendoms kunskap, modersmålet, historia med samhällslära, geografi och biologi med hälsolära. I matematik fordras realskolans kunskapsmätt med undantag av sista klassens kurs, och i fysik och kemi krävs endast folkskolekunskaper. Kunskaper i främmande språk fordras ej.

I realiteten ligger emellertid inträdeskraven på grund av konkurrensen högre. Vid småskoleseminarierna har sålunda inträdessökande med realexamen eller därmed i intagningshänseende likställd examen (studentexamen, normalskolekompetens) ständigt ökat i antal. För närvarande har något över 80 procent av samtliga intagna elever avlagt dylik examen. Vid seminarierna i Haparanda och Lycksele har dock endast omkring hälften av eleverna realexamen eller motsvarande.

Enligt riksdagens principbeslut angående lärarutbildningen skall småskolläraernas yrkesutbildning grundas på en ettårig allmänbildande kurs, baserad på ett kunskapsmätt i huvudsak motsvarande realexamen. Då utredningen nu föreslår, att den treåriga småskolläraryrkesutbildningen skall genomföras, anser utredningen det lämpligt, att i samband därmed inträdesfordringarna skärpes på sätt riksdagen förordat.

Utredningen föreslår, att för inträde till den treåriga småskolläraryrkeslinjen skall i fråga om läroämnena fordras avlagd realexamen eller motsvarande kunskaper. Det skall alltså ej ovillkorligen fordras realexamen, utan kunskaperna skall i likhet med vad nu gäller kunna redovisas även på annat sätt. I övrigt välmeriterade och lämpliga sökande skall således även i framtiden kunna vinna tillträde till småskolläraryrkesutbildning.

Utredningens förslag innebär en viss skärpning av nu gällande inträdesfordringar beträffande ämnena matematik, fysik och kemi samt en mera avsevärd sådan beträffande engelska.

Sedan vårterminen 1948 har inträdessökande med realexamen och sådana, som kan åberopa vitsord om motsvarande kunskaper, försöksvis i stort sett endast prövats i de kunskapsämnena, i vilka de ej haft godkända vitsord. Motsvarande bör gälla vid intagning i treårig linje.

Beträffande övningsämnena anordnas nu prov i teckning, sång och slöjd. Provet i slöjd föreslås utgå.

Slutligen bör någon form av lämplighetsprov förekomma. Utformningen härav bör liksom för närvarande överlätas åt skolöverstyrelsen.

b) *Tvåårig linje*

Inträdessökande bör inte ha uppnått 30 år men under inträdesåret uppnå lägst 19 år. Då för närvarande genomsnittsåldern för avläggande av studentexamen är 20 år, kommer den nedre åldersgränsen att i praktiken utestänga ytterst få sökande.

Behöriga att intagas bör samtliga sökande vara, som avlagt studentexamen.

Då en elev inte gärna kan genomgå kompletteringskurs i mer än två ämnen, bör godkända vitsord i studentexamen fordras i kristendoms-kunskap, modersmålet, historia med samhällslära samt minst ett främmande levande språk. Vidare bör godkända vitsord fordras i minst ett av läro-ämnena geografi, matematik och biologi med hälsolära. Beträffande fysik och kemi anser utredningen däremot, att inträdesfordringarna inte behöver sättas högre än för den treåriga linjen, d. v. s. godkända vitsord i real-examen eller motsvarande kunskaper.

Inträdessökande bör genomgå lämplighetsprov och prövas i musik. In-trädeskraven i musik bör vara desamma som till studentlinjen vid folk-skoleseminarierna.

Remissyttrandet

Småskoleseminariet i Landskrona anser den föreslagna inträdesåldern till treåriga linjen vara för låg och förordar en höjning med minst ett år.

Med hänsyn till att i fråga om studenter inte brukar fixeras en minimi-ålder för intagning på yrkesutbildningsanstalter, ifrågasätter *skolöverstyrelsen* lämpligheten av att bestämma någon lägsta åldersgräns för inträde på studentlinjen. Denna synpunkt delas av *folkskoleseminariet i Karlstad*.

Förslaget om en skärpning av inträdesfordringarna i läroämnena vid inträde i treårig linje tillstyrkes i stort sett. *Småskoleseminariet i Lycksele* och *folkskolinspektören i Västernorrlands läns norra inspektionsområde* anser dock, att krav på godkänt betyg i engelska icke bör uppställas; *småskoleseminariet i Landskrona* önskar att kravet skall gälla först efter en övergångstid på fem år.

Sveriges småskolläraryrkesförbund beklagar, att inte inträdeskraven höjts ytterligare, så att de tre utbildningsåren i större utsträckning kan ägnas åt den pedagogiska utbildningen.

Svenska facklärarförbundet och *flera seminarier* opponerar mot att in-trädesprovet i slöjd föreslås skola utgå. Om provet i slöjd slopas, rekom-menderar *skolöverstyrelsen*, att sökande bör förete vitsord i ämnet från realskola, flickskola eller 9 a eller 9 g.

Kompetensutredningen tillstyrker den föreslagna skärpningen av fordringarna endast under villkor, att för alla sökande gemensamma provningar i modersmål och matematik anordnas. Man skulle då få en värdefull gemensam likare för bedömningen i huvudämnena av standarden hos inträdessökande med realexamen eller likställd examen och övriga sökande. Även *småskoleseminariet i Växjö* förordar obligatoriska prov i nämnda ämnen.

Enligt *Sveriges överläraresförbund* bör läraraspiranterna ha haft möjlighet att komma underfund med om de passar för skolarbete innan seminarieutbildningen påbörjas. För inträde bör därför krävas en tids auskultering i skola av den typ där de i framtiden kommer att undervisa. Liknande synpunkter anföres av *folkskolinspektörerna i Södermanlands läns östra och Norrbottens läns mellersta inspektionsområden* samt *målsmännens riksförbund*. Även *skolöverstyrelsen* är inne på tanken att kräva för praktik men har inte nu något förslag i ämnet.

B. Undervisningsplan

U t r e d n i n g e n

Vid fördelningen av de olika utbildningsmomenten på de tre seminarieåren har utredningen i likhet med skolkommissionen funnit lämpligt, att det första studieåret nästan helt ägnas åt ämnesstudier. Endast 12 dagar bör avskiljas till auskultationer, för att eleverna skall få en inblick i en lärares arbetsuppgifter. Under andra året bör jämsides med ämnesstudier en planmässig praktisk utbildning påbörjas. Under tredje året bör den praktiska lärarutbildningen dominera.

Utredningen har genomgående försökt ordna seminariearbetet så, att elevernas självverksamhet tages i anspråk. För detta ändamål behöver eleverna mera tid till egna studier än de kan få på den nuvarande tvååriga linjen. Även vid en utvidgning av utbildningstiden till tre läsår har utredningen emellertid funnit det svårt att nå en icke alltför schematyngd timplan. Trots allvarliga försök att begränsa antalet veckotimmar för de enskilda läro- och övningsämnena upptager dessa sammanlagt 87 veckotimmar. Motsvarande veckotimtal för den nuvarande tvååriga linjen är $68 \frac{3}{4}$. Ökningen av antalet veckotimmar uppgår alltså till $87 - 68 \frac{3}{4} = 18 \frac{1}{4}$. Denna ökning anser utredningen nödvändig och betingad av behovet av förbättrad allmänbildning, fördjupade ämneskunskaper och ökade färdigheter för att omhänderha undervisningen i allmänhet och särskilt i klass 3.

Det kan synas, som om de kunskaper, vilka krävs av småskolläraren för undervisningen i klasserna 1—3, inte skulle behöva vara alltför omfattande. Med den frihet, som karakteriserar undervisningen i våra dagar, ställer dock lågstadiet stora krav på lärarens kunskaper och färdigheter i olika ämnen. Utöver kunskaper och färdigheter fordras psykologisk insikt, allmän pedagogisk skolning och metodiskt kunnande.

De av utredningen föreslagna timplanerna framgår av följande sammanställning. Till jämförelse har även medtagits timplanen för den nuvarande tvååriga linjen.

Timplaner enligt nuvarande undervisningsplan och utredningens förslag

Ämne	Linje		
	nuvarande 2-åriga	3-åriga (förslag)	2-åriga (förslag)
Kristendomskunskap	6	7	3
Modersmålet	10	12	4
Engelska	—	6	—
Historia med samhällslära	4	7	3
Geografi	3	4	2
Psykologi och pedagogik	8	9	9
Matematik	3 ½	4	2
Biologi med hälsolära	4	5	2
Fysik	2	2	2
Kemi		1	1
Summa	40 ½	57	28
Teckning	5	6 ½	4 ½
Välskrivning	½	½	½
Musik	4	6	4
Gymnastik med lek och idrott	7	10	7
Slöjd	6	4	4
Hemkunskap	(Hushållsgöromål 4)	2	2
Trädgårdsskötsel	1 ¾	1	1
Summa	28 ½	30	23
Praktisk lärarutbildning:			
Metodik	2 ½	5	5
Auskultationer och undervisningsövningar	(Gruppövningar 3 ½)	8	8
Summa	6	13	13
Totalsumma	74 ¾	100	64

Engelska bör vara obligatoriskt läroämne för samtliga elever på den treåriga linjen. Redan nu läser ungefär hälften av eleverna frivillig engelska. Ur allmänbildningssynpunkt torde det vara synnerligen önskvärt, att en lärare har tillfredsställande kunskaper i åtminstone ett främmande levande språk. Utredningen anser vidare, att det är nödvändigt för en lärare att kunna tillgodogöra sig den pedagogiska litteraturen på minst ett främmande språk.

Det nu såsom »fysik och kemi» betecknade ämnet bör uppdelas på två ämnen. Hushållsgöromål bör ersättas med hemkunskap. Musiktimmarna bör ökas med 50 procent och lärartimmarna i individuell undervisning i

musik bör i det närmaste fördubblas. Kursen i musik bör emellertid inte utökas utöver den nuvarande. Det ökade timtalet bör ge en lugnare studiegång och därigenom bättre möjligheter än nu för musiksvaga elever att nå fram till godkänt betyg i examen.

Slöjdtutbildningen vid småskoleseminarierna avser nu att ge eleverna kompetens att undervisa i ämnet i folkskolans samtliga klasser. Enligt utredningen bör slöjdkursen enbart anpassas efter vad lärarverksamheten på lågstadiet fordrar. Utredningen anser nämligen, att timplanen är så ansträngd, att den inte tillåter lärarutbildning annat än för lågstadiet.

Vid undervisning i geografi, naturvetenskapliga ämnen, teckning, musik, slöjd, och trädgårdsskötsel kan seminarieklassen nu delas i två grupper, som undervisas var för sig på olika tider. Denna möjlighet att dela klassen i två undervisningsgrupper, bör utsträckas till att allt efter ämnenas art i mer eller mindre begränsad omfattning gälla samtliga läro- och övningsämnen samt metodikundervisningen.

Då det nu gäller en utbildning av lärare för ett treårigt lågstadium, finner utredningen inga skäl föreligga för en mindre omfattande praktisk lärarutbildning än den, som nu förekommer vid folkskoleseminarierna, i all synnerhet med hänsyn till de särskilda svårigheter som är förenade med undervisningen på lågstadiet.

Den praktiska lärarutbildningen bör i princip vara av samma omfattning på den treåriga och den tvååriga linjen.

Antalet veckotimmar metodik (undervisningsmetoderna) föreslås av utredningen bli fördubblade från 2 1/2 till 5 och veckotimmarna för auskultationer och undervisningsövningar bör ökas från 3 1/2 till 8. Vidare bör det finnas möjligheter att helt eller delvis skilja auskultationer och undervisningsövningar från den övriga undervisningen. En mera planmässig undervisning i metodik än tidigare bör eftersträvas.

Medeltalet auskultationsdagar på den tvååriga linjen är nu 27. Antalet dagar föreslås ökas till 45 på den treåriga linjen och 33 på den tvååriga.

Antalet övningslektioner per elev är på den nuvarande tvååriga linjen 41. Antalet bör ökas till omkring 81 lektioner per elev. Mot slutet av seminarieutbildningen bör inläggas några klasslärarövningar, då eleven under några dagar övertager klasslärarens alla arbetsuppgifter.

Remissyttranden

Statens psykologisk-pedagogiska institut ifrågasätter, om inte tiden nu är mogen för en radikal omläggning av seminarieutbildningen, såtillvida att fackutbildningen och allmänutbildningen skiljes åt. Den framtida utbildningen av de för olika lärarkategorier gemensamma seminarierna till lärarhögskolor skulle härigenom förberedas och underlättas. Ett närmande av seminariernas arbetssätt till lärarhögskolornas förordas även av *folkskoleseminariet i Uppsala, folkskolinspektören i Västernorrlands läns södra inspektionsområde* och *svenska seminarieläraryöreningen*.

Rektor vid lärarhögskolan anser däremot, att utredningen noggrant tagit sikte på vad som i dagens läge kan vara möjligt att genomföra. Förslaget till omläggning av småskollärarytbildningen framstår för honom såsom i det hela tillfredsställande och väl värt att realiseras.

Utredningens försök att genom reducering av den schemabundna undervisningen bereda eleverna mera tid till egna och självständiga studier välkomnas allmänt. I ett stort antal yttranden framhålles dock, att timplanen är alltför belastad med schemabunden tid, för att friare studieförmer skall kunna genomföras. *Folkskolinspektören i Västernorrlands läns södra inspektionsområde* anser, att arbetsbördan totalt sett blir densamma som tidigare. Liknande synpunkter anföres av bland andra *rektor vid småskoleseminariet i Lycksele*. *Småskoleseminariet i Härnösand* anser det tänkbart, att man hamnar i ett jäkt, som blir värre än det nuvarande.

Vid *seminarierna* har det av naturliga skäl varit svårt för att inte säga omöjligt att nå enighet om en eventuell reduktion av timtalet.

Småskoleseminarierna i Lycksele och Växjö anser, att de humanistiska ämnena i viss mån överbetonats på de naturvetenskapliga ämnenas bekostnad.

Av de olika ämnena har särskilt engelska och slöjd tilldragit sig uppmärksamhet. Beträffande båda ämnena är meningarna delade. Bland andra *statskontoret* finner icke de motiv, som anförts för införande av obligatorisk undervisning i engelska, bärande. *Sveriges småskolläraryrkesförbund* konstaterar däremot med glädje att ämnet blivit obligatoriskt och påpekar, att en förstärkt utbildning ställer högre krav på förmågan att läsa litteratur på annat språk än modersmålet.

Inte mindre än 23 *folkskolinspektörer* har gjort invändningar mot nedskärningen av timtalet för slöjd och bekymren för framtidens slöjd på landsbygden är allmänna. *Folkskolinspektören i Kopparbergs läns västra inspektionsområde* framhåller, att slöjd dock är ett praktiskt ämne och att de praktiska ämnena i framtiden skall få en starkare ställning än tidigare.

Svenska seminarielärares föreningen beklagar, att övningsämnena inte hållit sin ställning jämfört med nuvarande undervisningsplan. *Folkskolinspektören i Södermanlands läns västra inspektionsområde* ifrågasätter, om inte med hänsyn till de relativt stora förkunskaper, som behövs, antalet veckotimmar i kunskapsämnena kan minskas till förmån för övningsämnena, framförallt slöjd.

Med en viss förvåning finner *seminariernas elevförbund* att ämnet trädgårdsskötsel är upptaget på timplanen. Förbundet föreslår att ämnena hemkunskap och trädgårdsskötsel utgår. Denna uppfattning delas av *Sveriges småskolläraryrkesförbund*. *Folkskoleseminariet i Karlstad* ifrågasätter om icke en ytterligare nedskärning av den schemabundna tiden bör ske genom att nyssnämnda ämnen elimineras. I intet av dessa ämnen skall den blivande småskolläraren meddela undervisning.

Skolöverstyrelsen anser, att såväl slöjd som välskrivning bör erhålla en starkare ställning.

Utredningens förslag om förstärkning av den praktiska utbildningen vinner allmänt gillande. *Skolöverstyrelsen* förklarar, att den starka procen-

tuella ökningen av tiden för praktikutbildningen är ett konkret uttryck för en önskvärd och i skilda sammanhang av alla intresserade parter påfordrad reform, som möjligen kan innebära en överdrift men dock i princip är riktig.

5. Praktikanttjänstgöring

A. Utredningen

Utredningen anser starka skäl tala för införandet i någon form av praktikanttjänstgöring även vid seminarierna. Dock finner utredningen svårigheterna att nu genomföra en praktiktermin för blivande folk- och småskollärare vara mycket stora. Utredningen anser sig därför inte för närvarande kunna förorda ett allmänt genomförande av praktikterminen. När lämpligheten av en sammanhängande praktiktermin någon tid prövats vid lärarhögskolan, bör frågan huruvida praktikanttjänstgöring även kan anordnas vid seminarierna, upptagas till förnyad undersökning.

Av motiveringen för utredningens ståndpunktstagande till frågan om praktikterminen inhämtas huvudsakligen följande.

Antalet elever, som under loppet av ett år skulle behöva sändas ut från seminarierna på praktikanttjänstgöring, är för närvarande inemot 1 800. Att på en gång beträffande all klasslärarutbildning i landet genomföra ett system med en handledare till två praktikanter torde därför vara organisatoriskt ogenomförbart.

För seminariernas expeditioner skulle organisationen av praktikterminen innebära en högst väsentlig belastning. Utplaceringen av eleverna i skoldistriktet måste ske genom seminariets försorg. Detta förutsätter långa och tidsödande underhandlingar. Praktikanterna är även under praktikterminen att betrakta som seminariets elever och sorterar under seminariet.

Kostnaderna för själva praktikterminen blir ganska betydande. Om ersättningen till handledarna sättes till samma belopp, som nu utgår för handledning under praktikterminen vid den första lärarhögskolan, nämligen till 500 kronor per lärarkandidat, skulle årskostnaden för handledandet av 1 800 seminarieelever uppgå till $(1\,800 \times 500 =) 900\,000$ kronor.

Den största posten kommer dock lönerna till lärarkandidaterna att bli. Utgår man ifrån att av de 1 800 seminarieeleverna 1 200 är blivande folkskollärare och 600 blivande småskollärare samt att de under praktikterminen skall avlönas som extra folkskollärare i 17 löneklassen respektive som extra småskollärare i 11 löneklassen, kan årskostnaden för löner beräknas på följande sätt. Två praktikanter antages ersätta en ordinarie folkskollärare i exempelvis 23 löneklassen respektive en ordinarie småskollärare i exempelvis 17 löneklassen. Då varje handledare har två praktikanter per termin eller fyra per läsår blir antalet praktikställen $\frac{1\,200}{4} + \frac{600}{4}$.

Ett praktikställe kommer att kosta antingen 2 årslöner i 17 löneklassen — 1 årslön i 23 löneklassen eller 2 årslöner i 11 löneklassen — 1 årslön i 17 löneklassen. Kostnaden för 1 800 elever på 3-ort kommer således att bli $\frac{1\,200}{4}(2 \times 11\,280 - 15\,264) + \frac{600}{4}(2 \times 9\,144 - 11\,280) = 3\,240\,000$ kronor.

Totalt kommer alltså kostnaden för praktikterminen att stiga över 4 miljoner kronor.

Aven om man utgår från att praktikterminen är avlönad, vilket vid behandlingen av denna fråga alltid förutsatts, kan man dock knappast komma ifrån att den utgör en förlängning av studietiden. Då utredningen föreslår en förlängning av småskollärarytbildningen från två till tre år, anser sig utredningen svårigen kunna på samma gång förorda en ytterligare förlängning av studietiden för denna kategori av lärare. Och att genomföra en praktiktermin enbart för folkskollärare vore knappast rimligt, då behovet av denna förstärkta utbildning måste anses vara lika stort för båda dessa lärargrupper.

B. Remissyttranden

De skäl utredningen anfört för att inte för närvarande förorda ett genomförande av praktikterminen är enligt *skolöverstyrelsens* uppfattning övertygande.

Folkskolinspektören i Kopparbergs läns västra inspektionsområde anser, att praktikanttjänstgöringen sannolikt vore av stort värde för de blivande lärarna, men ifrågasätter, om den också skulle bli det för skolväsendet i dess helhet. Hela folkskolans organisation är för närvarande ansträngd på grund av beslutet om den treåriga realskolan, enhetsskolans planering etc. Det vore därför i högsta grad olyckligt, om därtill skulle ha kommit ett beslut om praktikanttjänstgöring för samtliga seminarieelever.

Ett flertal remissmyndigheter beklagar dock, att utredningen inte förordat genomförandet av en praktiktermin. *Statens psykologisk-pedagogiska institut* finner det anmärkningsvärt, att utredningen inte diskuterat alternativet att inom de tre respektive fyra seminarieåren inrymma praktikantterminen. I varje fall borde en ganska omfattande försöksverksamhet igångsättas varvid praktikannterminen förslagsvis borde förläggas till den fjärde respektive tredje terminen. Liknande synpunkter anföres av bland andra *överstyrelsen för yrkesutbildning, folkskolinspektören i Jämtlands läns södra inspektionsområde, och seminariernas elevförbund.*

6. Övningsskolan

A. Utredningen

För närvarande omfattar övningsskolan vid seminarierna dels statliga avdelningar (interna), dels avdelningar tillhörande det kommunala skolväsendet (externa). Detta system bör enligt utredningen bibehållas. Det torde nämligen vara oriktigt att numera betrakta de externa övningsskoleklasserna som en krisföreteelse.

I de interna avdelningarna tjänstgör ordinarie eller extra ordinarie övningsskollärare. I de externa tjänstgör ordinarie eller extra ordinarie folk- eller småskollärare, vilka antingen är förordnade som extra ordinarie öv-

ningsskollärare eller uppbär ett särskilt arvode per läsår i egenskap av handledare för seminarieeleverna.

Extra ordinarie övningsskollärartjänster för småskolläraryt utbildningens behov bör kunna inrättas i externa avdelningar vid alla seminarier, där sådan utbildning bedrivs.

Enligt den av 1936 års riksdag beslutade organisationen av småskoleseminarierna skulle det vid ett tvåårigt enkelseminarium finnas 3 övningskoleklasser, vid ett tvåårigt dubbelseminarium 5 och vid ett treårigt enkelseminarium 4. Vid 1945 års riksdag bestämdes, att vid permanenta seminarier med 3 parallella tvååriga linjer skulle finnas 7 övningskoleklasser och vid seminarier med 4 parallella tvååriga linjer 9.

Enligt en av utredningen företagen undersökning hade läsåret 1955/56 småskoleseminarium med 2 tvååriga linjer omkring 7 övningsklasser, seminarium med 3 tvååriga linjer omkring 11 och seminarium med 4 tvååriga linjer omkring 14 $\frac{1}{2}$. Småskoleseminariet i Haparanda, som har en treårig linje hade omkring 6 $\frac{1}{2}$ övningsklasser. Vid dessa beräkningar har utredningen räknat med att varje övningsskollärartjänst och varje fullt handledararvode motsvaras av en övningsklass.

Då utredningen nu förordar, att varje blivande småskollärare under seminarietiden skall hålla omkring 81 övningslektioner mot för närvarande 41, måste även antalet övningskoleklasser utökas. Utredningen föreslår, att för varje treårig småskollärlinje beräknas 6 övningsklasser. Detta skulle innebära en belastning på varje övningsklass av 10,13 elevlektioner per vecka. Det torde böra ankomma på skolöverstyrelsen att föreslå, hur det föreslagna antalet klasser skall fördelas på statliga eller kommunala övningskoleklasser och bestridas av ordinarie eller extra ordinarie övningsskollärare. Ytterligare behov av övningsklasser för auskultering kan liksom nu tillgodoses genom att lärare vid seminarieorternas folkskolor anställas mot arvode som handledare för seminarieeleverna.

Den praktiska lärarutbildningen för småskollärarna bör huvudsakligen förläggas till det stadium, på vilket de skall undervisa, nämligen folkskolans klasser 1—3. Emellertid bör även några auskultationer och lektioner förläggas till högre klasser företrädesvis klass 4. Med anledning härav föreslår utredningen, att övningskolan vid anstalt för utbildning av enbart småskollärare skall omfatta minst klasserna 1—4 av folkskolan. Det synes dock utredningen lämpligt, att övningskolorna i den utsträckning, som förhållandena medger, göres sexåriga.

B. Remissyttranden

Intet av utredningens förslag har bland *seminarierna* mött ett sådant motstånd som det angående övningskolornas storlek. Endast ett seminarium tillstyrker utredningsförslaget medan 21 seminarier avstyrker.

Ett seminarium anser 9 övningsskoleklasser vara behövliga per treårig utbildningslinje, fem föreslår 8 klasser, sex föreslår 7 klasser och nio förklarar 6 klasser vara otillfredsställande. Även *svenska seminarieläraryöreningen* anser, att antalet klasser måste sättas till 9 per linje. Bland dem, som anser den föreslagna övningsskolan underdimensionerad är också *folkskolläraryörebunden* och *Sveriges småskolläraryörebund*.

Skolöverstyrelsen anför bland annat följande.

Argumenten för en större övningsskola är starka. Överstyrelsen anser sig dock böra förorda utredningens förslag och detta huvudsakligen av två skäl. Utredningen förutsatte inte och seminarierna synes inte räkna med de av vårriksdagen 1956 beslutade förhöjda anslag, som skall användas till att förlägga viss praktisk utbildning till seminarieortens folkskolor (se 1956 års åttonde huvudtitel s. 445). Anslaget torde innebära vissa lättnader för övningsskolan ifråga om auskultation och övningsundervisning. Med tanke på timplanens ansträngda läge torde man kunna nöja sig med något mindre än en hundraprocentig utökning av praktiken. Kombineras en sådan minskning med fler handledare i folkskolan, anser överstyrelsen, att belastningen på övningsskolan möjligen kan bli lägre än den nuvarande, vilken även den betecknas som för stor.

7. Seminarieläraryrens kompetens

A. Utredningen

Undervisningen i läroämnen vid småskoleseminarierna handhas för närvarande av adjunkter. Vid löneförhandlingar 1952 erhöLL dessa titeln seminarieadjunkt. För behörighet till adjunktstjänst fordras beträffande teoretisk och praktisk utbildning, antingen att sökanden uppfyllt villkoren för behörighet till ordinarie adjunktstjänst vid allmänt läroverk i de ämnen, den sökta tjänsten omfattar, eller att han avlagt filosofisk ämbetsexamen i sagda ämnen jämte folkskolläraryreexamen. Vidare kan sökande, som med hänsyn till vissa särskilda kvalifikationer visat sig lämplig för ämneslärartjänst vid lärarutbildningsanstalt, av Kungl. Maj:t bli förklarad behörig till adjunktstjänst vid småskoleseminarium.

Adjunkturerna vid småskoleseminarierna tillkom genom riksdagsbeslut 1937. Dessförinnan fordrades för anställning som ordinarie ämneslärare att med goda vitsord ha avlagt folkskolläraryreexamen samt att av skolöverstyrelsen ha blivit förklarad behörig och lämplig till den sökta tjänsten.

Alltsedan seminarieadjunkturerna vid folkskoleseminarierna 1918 förvandlats till lektorat, har emellertid önskemål framförts om samma lärar-kompetens för ämneslärarna vid småskoleseminarierna som vid folkskoleseminarierna.

Undervisningsstadiet vid småskoleseminarierna måste redan nu jämnställas med gymnasiet och den fyraåriga linjen vid folkskoleseminarierna. Inträdesfordringarna är i stort sett desamma och eleverna befinner sig på

ungefär samma åldersstadium. Det bör då enligt utredningen anses naturligt, att ämneslärarna vid småskoleseminarierna har lektorskompetens. Vidare framhåller utredningen särskilt, att småskoleseminariernas egenskap av lärarutbildningsanstalt ställer stora krav på ämneslärarna. Dessa måste ha en rik fond av kunskaper för att vid urvalet av lärostoff kunna få fram det väsentliga utan att därvid förlora helhetssynen.

Utredningen påpekar därjämte, att när småskollärarytbildningen blir tre-årig och baseras på realexamen blir undervisningen på småskollärlinjerna i sin helhet parallell med gymnasiet.

Enligt utredningens uppfattning talar således starka skäl för att de ämneslärare, som skall handha utbildningen av småskollärare, måste ha lektorskompetens. För att den av riksdagen beslutade förstärkningen av småskollärarytbildningen skall kunna genomföras, är det nödvändigt, att seminarierna har tillgång till högkvalificerade lärarkrafter. Utredningen kan vidare inte finna några bärande skäl för att vid de av utredningen föreslagna seminarierna för utbildning av såväl folk- som småskollärare, kräva olika kompetens för ämneslärarna på folkskollärlinjen och småskollärlinjen. En enhetlig ämneslärarkår vid utbildningsanstalterna skulle även bidra till seminarieorganisationens elasticitet, som utredningen anser att man måste eftersträva.

I detta sammanhang betonar utredningen starkt angelägenheten av att undervisningen vid de framtida seminarierna i största möjliga utsträckning handhas av ordinarie lektorer. För kvaliteten i utbildningen är det ett grundvillkor, att seminarierna förfogar över fullt utbildade lärare med tillräcklig egen erfarenhet av undervisning. Detta krav bör gälla även icke-ordinarie lärare. Det måste nämligen anses som mycket otillfredsställande, att lärare, som själva ännu ej kan anses färdigutbildade, skall tjänstgöra vid lärarutbildningsanstalter.

För behörighet till lektorstjänst vid den nya typen av seminarier bör gälla samma kompetensvillkor, som nu gäller vid folkskoleseminarium d. v. s. att sökanden uppfyller villkoren för behörighet till ordinarie lektorstjänst vid allmänt läroverk i det eller de ämnen, den sökta tjänsten omfattar, samt att han därjämte, allt efter tjänstens beskaffenhet, inför teologisk eller filosofisk fakultet avlagt vederbörligen godkänt disputationsprov.

För att bereda de nuvarande ordinarie seminarieadjunkterna möjligheter att kvarstanna vid seminarierna bör övergångsbestämmelser meddelas motsvarande dem, som meddelades vid inrättandet av lektorat vid folkskoleseminarierna. Således bör efter Kungl. Maj:ts beprövande å övergångsstat med tjänstgöring som ämneslärare vid den nya typen av seminarier kunna uppföras både sådana nuvarande seminarieadjunkter, vilka kan antagas framdeles komma att uppfylla de föreskrivna nya kompetensvillkoren, och sådana, om vilka dylikt antagande inte kan göras men som likväl anses kunna väl fullgöra ämneslärartjänst vid seminarium. Vidare bör seminarie-

adjunkt, som med hänsyn till särskilda kvalifikationer visat sig lämplig för lektorstjänst vid seminarium, kunna av Kungl. Maj:t förklaras behörig till dylik lektorstjänst.

För behörighet till rektorstjänst vid folkskoleseminarium krävs bland annat, att sökanden innehar behörighet till lektorstjänst vid folkskoleseminarium. För rektorstjänst vid småskoleseminarium fordras däremot endast, att sökanden innehar behörighet till adjunktstjänst vid småskoleseminarium. I analogi med vad utredningen föreslagit angående ämneslärarkompetensen vid den nya typen av seminarier bör samma kompetensvillkor, som nu gäller för rektorstjänst vid folkskoleseminarium, även gälla för rektorstjänst vid dessa seminarier. Övergångsvis bör emellertid de nuvarande rektorerna vid småskoleseminarierna kunna förordnas till rektorer vid den nya typen av seminarier.

För anställning som ordinarie övningsskollärare vid småskoleseminarium kräves nu bland annat avlagd folkskollärarexamen.

För närvarande kan småskollärare engageras såsom arvoderad handlare vid såväl folk- som småskoleseminarium men kan vinna anställning såsom extra ordinarie övningsskollärare endast vid det provisoriska småskoleseminariet i Stockholm och är i övrigt formellt icke behörig till ordinarie eller extra ordinarie övningsskollärartjänst.

Skolöverstyrelsen kan emellertid utan tjänstens ledigförklarande kalla i särskild grad skicklig och lämplig småskollärare till innehavare av sådan tjänst. Enligt överstyrelsen har det dock icke hittills förekommit, att lärare, som avlagt enbart småskollärarexamen, kallats till innehavare av övningsskollärartjänst.

Starka skäl talar enligt utredningen för att särskilt väl kvalificerade småskollärare bör kunna vinna anställning såsom ordinarie eller extra ordinarie övningsskollärare på småskolestadiet inom seminariums övningsskola. Utredningen har som något självklart utgått ifrån att det för lärarutbildningen viktigaste är att få bästa möjliga övningsskollärare, oavsett om dessa avlagt folk- eller småskollärarexamen. Vid tillsättning av övningsskollärartjänst på lågstadiet bör därför speciella meriter för detta stadium och inte ett formellt krav på folkskollärarexamen vara avgörande. Fri konkurrens mellan folk- och småskollärare är härvidlag enligt utredningens bestämda uppfattning en tillräcklig garanti för att den reella kompetensen för övningsskollärare inte sänkes.

B. Remissyttranden

Utredningens förslag om lektorskompetens för lärarna i läroämnena diskuteras närmare av bland andra 16 seminarier och 13 folkskolinspektörer, av vilka samtliga inspektörer och 14 seminarier tillstyrker förslaget.

Kompetensutredningen ifrågasätter, om man inte inom en gemensam seminarieorganisation kan ha motsvarande anordning som inom läroverksorganisationen, där lektorer och adjunkter undervisar ömsevis i gymnasiet och realskolan. Av huvudläraren i psykologi och pedagogik bör dock krävas lektorskompetens. Anledning att kräva disputationssprov bör dock inte föreligga. Också *statskontoret*, *riksräkenskapsverket* och *läroverkslärarnas riksförbund* anser, att viss undervisning även framdeles bör handhas av adjunkter.

Skolöverstyrelsen betonar vikten av att ämneslärarna vid seminarierna äger bästa möjliga kompetens. Den för närvarande mycket stora bristen på lektorskompetenta lärare gör det emellertid icke möjligt att nu begränsa rekryteringen av ämneslärare till lärare med lektorskompetens. För de lärare i matematik, fysik och kemi det här är fråga om torde vidare lektorskompetens icke vara behövlig. Däremot synes sådan kompetens erfordras för läraren i psykologi och pedagogik. För övriga lärare i läroämnena är behovet av lektorskompetens inte så markerat, men kraven torde dock ligga närmast på lektornivå.

I denna fråga har *ledamoten av skolöverstyrelsen, undervisningsrådet C.-E. Sjöstedt* avgivit särskilt yttrande, vari han framhåller, att man först då den nuvarande lektorsbristen är hävd bör utvidga lektorsinstitutionen även till småskollärarytbildningen. Eljest skulle utbildningen av småskollärare sättas före den grundläggande utbildningen av blivande ämneslärare, ingenjörer, läkare o. s. v. *Småskoleseminariet i Strängnäs* påpekar, att det enligt förslaget kommer att krävas högre kompetens av de lärare, som skall utbilda småskollärare, än av åtskilliga av de lärare, som vid universiteten handhar den grundläggande utbildningen av filosofie magistrar.

III. Behovet av folk- och småskollärare

A. Utredningen

Inledningsvis påpekar utredningen, att vid beräkningarna av behovet av folk- och småskollärare måste hänsyn bland annat tagas till antalet klassavdelningar, vilket bestämmes av barnkullarnas storlek och gällande bestämmelser rörande lärjungeantalet i de särskilda klassavdelningarna, till antalet årligen avgående lärare och till behovet av vikarier. Vidare understrykes att erfarenheten har visat, att det är förenat med mycket stora svårigheter att med större säkerhet beräkna det framtida lärarbehovet på längre sikt.

De beräkningar rörande lärarbehovet i folkskolan, som utredningen framlägger, har utförts av skolöverstyrelsens statistiska kontor. Beräkningarna grundar sig på uppgifter från skoldistriktet rörande det beräknade barnantalet i skolorna med utgångspunkt från lärjungeantalet klassvis 1954/55 ävensom antalet inom respektive skolområden bosatta barn, födda vart och ett av åren 1948 till och med 1954. Folkskolinspektörerna har sedan beräknat det erforderliga antalet lärartjänster och sålunda beträffande småskolestadiet kommit fram till och med läsåret 1961/62 och beträffande det egentliga folkskolestadiet till och med läsåret 1963/64. På grundval av de lämnade uppgifterna och med hänsyn tagen till beräknad läraravgång och andra omständigheter har skolöverstyrelsens statistiska kontor verkställt beräkningar rörande lärarbehovet i folkskolan, vilka beräkningar på utredningens begäran utsträckts till att omfatta läsåren 1955/56—1977/78. Då det gällt att uppskatta antalet lärartjänster efter läsåret 1961/62 i fråga om småskolan och efter läsåret 1963/64 beträffande den egentliga folkskolan, har statistiska kontoret framlagt alternativa beräkningar med utgångspunkt i de något skilda födelsetal, som erhållits vid beräkningar utförda dels av professor C.-E. Quensel, dels inom statistiska centralbyrån.

Utredningen betonar starkt, hur osäkra beräkningarna av lärarbehovet så långt som 20 år framåt i tiden måste vara. Beträffande de år, för vilka beräkningarna måste bygga på uppskattade siffror rörande födelsetalen, framläggs resultaten med all reservation för de ändringar i premisserna, som kan komma att inträffa. Framtida ändringar i fråga om skolorganisationen, vilka nu inte kan förutses, kan komma att avsevärt påverka de gjorda kalkylerna.

Beträffande lärjungeantalet i folkskolans läraravdelningar tillämpas nu kungörelsen 1950:137 angående provisoriska åtgärder med anledning av lokal- och lärarbristen vid folkskolan. Bestämmelserna gäller för läsåren 1950/57, och för varje år bestämmer Kungl. Maj:t efter förslag av skol-

överstyrelsen, i vilken utsträckning de till kungörelsen fogade anvisningarna rörande lärjungarnas fördelning på läraravdelningar i skolor av A-form skall tillämpas. Ur pedagogisk synpunkt är det givetvis angeläget, att en återgång till de något generösare anvisningarna i den tidigare gällande kungörelsen 1947: 234 kan ske snarast möjligt. Inom några år torde lärarbristen icke komma att utgöra något hinder härför. Huruvida detsamma kan komma att gälla i fråga om lokalbristen, undandrar sig utredningens bedömande. Utredningen har emellertid funnit sig böra beräkna så stor examination av lärare, att ifrågavarande återgång till 1947 års kungörelse icke skall omöjliggöras av brist på lärare. Enligt utredningens anvisningar har statistiska kontoret därför vid beräkningarna av antalet lärartjänster haft att utgå från den förutsättningen, att kungörelsen 1950: 137 skall gälla till och med läsåret 1958/59 och att därefter sker en på tre läsår fördelad återgång till tillämpning av kungörelsen 1947: 234.

Såsom tidigare påpekats bestämmer Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen för varje läsår i vilken utsträckning småskollärares övertagande av undervisningen i tredje klassen i folkskolor av A-formen skall äga rum. På grund av de hittills gjorda erfarenheterna beräknar statistiska kontoret, att övertagandet icke kommer att vara helt genomfört förrän läsåret 1964/65. Läsåret 1955/56 räknas med omkring 900 småskollärartjänster i klass 3. Därefter räknas med att årligen ytterligare 300 småskollärare övertar klass 3. Häremot svarar en minskning av antalet folkskollärartjänster årligen med omkring 240. Skillnaden mellan antalet folk- och småskollärartjänster sammanhänger med att lärjungeantalet i avdelningar av klass 3 skall beräknas enligt samma normer, som gäller för klasserna 1 och 2. Småskolläraernas övertagande av klass 3 i A-skolor medför alltså totalt sett ett något ökat antal läraravdelningar.

I sina beräkningar har statistiska kontoret icke kunnat ta hänsyn till behovet av folkskollärare för tjänstgöring på enhetsskolans högstadium eller inom klasserna 7—9 vid i folkskolan inbyggda realskollinjer och inte heller i högre skolor i övrigt. Beträffande behovet av folkskollärare i 23:e lönegraden och folkskollärare för att täcka bristen på akademiskt utbildade lärare på realskolestadiet har seminarieutredningen icke ansett sig böra utföra egna undersökningar, då detta ålegat realskoleutredningen. Seminarieutredningen bygger därför i detta hänseende på de beräkningar till och med läsåret 1965/66, som framlagts av realskoleutredningen i dess betänkande Realskolan under övergångstiden (SOU 1955: 53).

Vid beräkningen av folkskolans lärarbehov måste ytterligare en betydelsefull faktor beaktas, nämligen den aktuella bristsituationen. För läsåret 1955/56 räknar utredningen med en brist på omkring 710 folkskollärare vid folkskolan och en brist på omkring 330 folkskollärare för tjänstgöring vid högre skolor. Sammanlagt beräknas folkskolläraryrket nämnda läsår till omkring 1 100. Samtidigt räknar utredningen med ett småskolläraryrkesöverskott på omkring 240.

Avgången under seminarietiden och de närmaste åren efter examen beräknas beträffande folkskollärarna av utredningen till omkring 10 procent av de i seminarierna intagna eleverna och beträffande småskollärarna till 5 procent.

De nu angivna olika faktorer, som bestämmer examinationsbehovet beträffande folk- och småskollärare, har av utredningen sammanställts i följande tabell. Därvid har siffrorna för ännu ej beslutad examination beräknats så, att varken brist eller överskott skall uppstå.

Tabell 1. Examinationsbehov och examination läsåren 1956/66

A. Folkskollärare

Läsår	Examinationsbehov				Examination	Överskott respektive brist per år	Summa överskott el. brist
	1	2	3	Summa			
1955/56 . .							— 1 100
56/57 . .	945	280		1 225	1 350	+ 125	— 975
57/58 . .	645	320	— 45	920	1 255	+ 335	— 640
58/59 . .	265	290	20	575	475 + 445	+ 345	— 295
59/60 . .	345	440	20	805	410 + 445? + 90 ¹	+ 140	— 155
60/61 . .	— 50	310	20	280	260 + 85? + 90 ¹	+ 155	0
61/62 . .	35	300		335	245? + 90 ¹	0	
62/63 . .	25	300		325	235? + 90 ¹	0	
63/64 . .	60	300		360	270? + 90 ¹	0	
64/65 . .	175	300		475	385? + 90 ¹	0	
65/66 . .	590	100		690	600? + 90 ¹	0	

¹ Beräknad examination vid lärarhögskolan.

B. Småskollärare

Läsår	Examinations- behov	Examination	Överskott respektive brist per år	Summa överskott eller brist
1955/56				+ 240
56/57	590	525	— 65	+ 175
57/58	495	525	+ 30	+ 205
58/59	450	525	+ 75	+ 280
59/60	410	25 + 20? ¹	— 365	— 85
60/61	950	990? + 45? ¹	+ 85	0
61/62	870	825? + 45? ¹	0	
62/63	710	665? + 45? ¹	0	
63/64	930	885? + 45? ¹	0	
64/65	930	885? + 45? ¹	0	
65/66	440	395? + 45? ¹	0	

¹ Beräknad examination på tvåårig studentlinje.

Anm. I tab. A kol. 1 anges de siffror för examinationsbehovet i folkskolan, som erhållits genom statistiska kontorets beräkningar. Kol. 2 anger behovet av folkskollärare för högre skolor enligt realskoleutredningen. I kol. 3 anger siffran —45 den minskning av examinationsbehovet, vilken såsom en engångsföreteelse blir följden av den aspiranttjänstgöring, som mellanskolläraryaspiranterna vid lärarhögskolan skall fullgöra. Följande siffror i kol. 3 är ett skönmässigt uppskattat behov av folkskollärare för ytterligare inrättade avdelningar av klass 8 i folkskolor utanför försöksdistrikten. Med hänsyn till enhetsskolans utveckling har siffror för de följande åren ej tagits med.

Tab. A och B bygger på den förutsättningen att småskolläraryutbildningen blir treårig i stället för tvåårig från och med läsåret 1957/58 men att intagning från och med sagda läsår också skall ske på särskild tvåårig linje för studenter.

Alla siffror är avrundade till 5- eller 10-tal. Med frågetecken markeras siffror för ännu ej beslutad examination.

Utredningen har i tab. 1 fört beräkningarna av folk- och småskollärary-behovet fram till och med läsåret 1965/66, alltså lika långt fram i tiden som realskoleutredningen beträffande beräkningarna av lärarbehovet vid de högre skolorna. Ju längre fram i tiden man kommer, desto osäkrare blir givetvis kalkylerna. Det har emellertid syntts utredningen önskvärt att med hänsyn till sina överväganden rörande seminarieorganisationens lämpliga omfattning försöka få en om än mycket osäker uppfattning om behovet av folkskollärare även under slutet av 1960-talet. Utredningen betonar dock, att övervägandena måste betraktas endast som ett räkneexempel, vilket inte kan göra anspråk på någon högre grad av exakthet.

Vid beräkningarna rörande lärarbehovet för tiden efter läsåret 1965/66 har seminarieutredningen utgått från realskoleutredningens antagande, att enhetsskolan skall vara helt genomförd såsom obligatorisk nioårig skola i och med läsåret 1972/73. Detta läsår räknar seminarieutredningen med i runt tal 11 000 lärartjänster på enhetsskolans högstadium. Av dessa beräknas minst hälften, alltså minst 5 500, för 23:e gradslärare, således lärare med folkskolläraryexamen som grundutbildning.

Behovet av dessa 5 500 23-gradslärare beräknas bli täckt på följande sätt.

Antalet folkskollärarytjänster i klasserna 7—9 av folkskolan uppskattas läsåret 1972/73 till omkring 2 000.

Realskoleutredningen räknar med att 2 940 23-gradslärare blir disponibla under läsåret 1956/66 (summan av kolumn 2 i tab. 1 A).

Lsåret 1955/56 beräknas omkring 765 folkskollärary redan finnas vid högre skolor.

Som förut nämnts räknas läsåret 1955/56 med en brist på 330 23-gradslärary.

Sammanlagt skulle alltså omkring $(2\ 000 + 2\ 940 + 765 + 330 =)$ 6 000 folkskollärary vara disponibla för enhetsskolans högstadium läsåret 1972/73, medan behovet uppskattats till minst 5 500.

Rent siffermässigt skulle sålunda läsåret 1972/73 finnas ett överskott på omkring 500 folkskollärary. Detta överskott skulle emellertid komma att

göra sig gällande först under senare hälften av 1960-talet. Med hänsyn härtill och till siffrornas osäkerhet för denna tid finner utredningen icke nödvändigt att vid beräkningen av examinationsbehovet beakta detta överskott. I varje fall synes någon ytterligare examination av folkskollärare för att tillgodose behovet för enhetsskolans högstadium av folkskollärare med vidareutbildning icke vara erforderlig för läsåret 1966/73. Behovet av folkskollärare liksom av småskollärare under nämnda tidsperiod kan alltså sammanställas enbart på grundval av statistiska kontorets beräkningar.

Tabell. 2 Examinationsbehov läsåren 1966/73

Läsår	A. Folkskollärare	B. Småskollärare
1966/67	590	475
67/68	610	310
68/69	610	345
69/70	560	215
70/71	485	265
71/72	435	185
72/73	375	280

B. Remissyttranden

Av de myndigheter och organisationer, som berört behovsberäkningarna, har det stora flertalet huvudsakligen uppehållit sig vid frågan om lärjungeantalet i folkskolans läraravdelningar.

Endast *statskontoret* har intagit en avvaktande hållning, när det gäller en återgång till 1947 års bestämmelser. Med rådande stora brist på skolkalkuler och begränsade möjligheter att tillgodose det stora nybyggnadsbehovet, är det enligt ämbetsverket synnerligen ovisst, vid vilken tidpunkt möjligheter kommer att föreligga att minska klassavdelningarna.

Flertalet myndigheter och organisationer anser, att en återgång bör ske tidigare än utredningen föreslagit. *Folkskoleseminariet i Växjö* och *svenska seminarieläraryöreningen* framhåller, att en återgång endast kan betraktas som en etapp på vägen. *Statens psykologisk-pedagogiska institut*, *Sveriges överläraryöförbund* och *skolstyrelseförbundens rikskommitté* beklagar, att det inte legat inom utredningsuppdragets ram att även beakta möjligheten av en ytterligare sänkning av elevantalet i avdelningarna utöver en återgång till 1947 års bestämmelser. Bland andra 14 seminarier önskar, att det i början av 1960-talet skall ske en ytterligare nedskärning av antalet barn i klasserna.

Småskoleseminariet i Växjö anser, att utredningen beräknat det framtida

lärarbehovet för snävt och framhåller bland annat, att läraravgången av annan orsak än pensionering och vikariebehovet beräknats för lågt samt att immigrationsfaktorn inte alls synes vara beaktad.

Sedan utredningen avgav sitt betänkande har skolöverstyrelsens statistiska kontor utfört beräkningar, baserade på nya uppgifter från folkskolinspektörerna angående det väntade antalet folk- och småskollärartjänster under de närmaste läsåren (promemoria dagtecknad den 4 augusti 1956). Med utgångspunkt i detta mera aktuella material har *skolöverstyrelsen* utfört en omräkning av vissa av utredningens tabeller. Av överstyrelsens yttrande i förevarande hänseende inhämtas i huvudsak följande.

De av inspektörerna lämnade nya uppgifterna om antalet folkskollärartjänster har upprättats under den förutsättningen, att klasserna 1⁵ (1⁷) och 2⁵ (2⁷) skall avvecklas. Överstyrelsen har vidare vid sina omräkningar utgått från antagandet, att indragningen av dessa klasser väsentligen är genomförd från och med läsåret 1960/61. Sedan sålunda nya siffror beträffande antalet lärartjänster erhållits, har på samma sätt som i betänkandet en beräkning verkställts rörande examinationsbehovet för folkskolan. De reviderade uppgifterna har sedan införts i tab. 3.

I fråga om tab. 3 kan man emellertid inte inskränka sig till ett införande av nya uppgifter beträffande examinationsbehovet i kolumn 1. De i kolumn 2 angivna siffrorna, som anger behovet av folkskollärare med vidareutbildning har nämligen av realskoleutredningen framräknats utan hänsyn till en eventuell övergång till 3-årig realskola. Överstyrelsen anser icke en fullständig revidering av realskoleutredningens ingående beräkningar nu möjlig, utan inskränker sig till att söka vidtaga vissa schematiska korrekationer av realskoleutredningens siffror i avsikt att åtminstone i stora drag åstadkomma överensstämmelse med inspektörernas uppgifter. Överstyrelsen har alltså sökt uppskatta inverkan på lärarbehovet av en avveckling av klasserna 1⁵ (1⁷) och 2⁵ (2⁷) och har därvid i föreliggande räknemässiga sammanhang förutsatt en fullständig indragning av nämnda klasser från och med läsåret 1960/61. Samtidigt har det därjämte i fråga om antalet avdelningar i klass 1⁴ räknats med en viss mindre reduktion.

Efter införande av de nya siffrorna i kolumn 2 av tab. 3 A har omräkning av kolumnerna för examination, överskott eller brist ägt rum enligt samma principer, som seminarieutredningen tillämpat. Resultatet framgår av den här återgivna tab. 3.

Tabell 3. Examinationsbehov och examination läsåret 1955/66

(Tabell 1 enligt skolöverstyrelsens omräkning.)

A. Folkskollärare

Läsår	Examinationsbehov				Examination	Överskott respektive brist pr år	Summa överskott el. brist
	1	2	3	Summa			
1955/56							— 1 100
56/57	935	280		1 215	1 340	+ 125	— 975
57/58	940	60	— 45	955	1 250	+ 295	— 680
58/59	460	0	20	480	915	+ 435	— 245
59/60	415	240	20	675	410+230? ¹ +90 ¹	+ 55	— 190
60/61	65	160	20	245	260+85? ¹ +90 ¹	+ 190	0
61/62	15	400		415	325? ¹ +90 ¹	0	
62/63	35	300		335	245? ¹ +90 ¹	0	
63/64	5	400		405	315? ¹ +90 ¹	0	
64/65	145	400		545	455? ¹ +90 ¹	0	
65/66	580	200		780	690? ¹ +90 ¹	0	

¹ Beräknad examination vid lärarhögskolan.

B. Småskollärare

Läsår	Examinations- behov	Examination	Överskott respektive brist per år	Summa överskott eller brist
1955/56				+ 240
56/57	585	525	— 60	+ 180
57/58	495	525	+ 30	+ 210
58/59	460	525	+ 65	+ 275
59/60	390	25+20? ¹	— 345	— 70
60/61	935	960? ¹ +45? ¹	+ 70	0
61/62	845	800? ¹ +45? ¹	0	
62/63	715	670? ¹ +45? ¹	0	
63/64	930	885? ¹ +45? ¹	0	
64/65	940	895? ¹ +45? ¹	0	
65/66	440	395? ¹ +45? ¹	0	

¹ Beräknad examination på tvåårig studentlinje.

Anm. Jämför anmärkningen till tabell 1 vilken i princip är tillämplig även beträffande den omräknade tabellen.

Examinationsbehovet under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet belyses av seminarieutredningen i tab. 2. Denna tabell är sammanställd enbart på grundval av statistiska kontorets beräkningar, enär vissa överväganden leder till slutsatsen, att det sålunda erhållna examinationsbehovet icke erfordrar något särskilt tillägg i fråga om folkskollärare med hänsyn till enhetsskolans högstadium. Dessa överväganden synes även vid

beaktande av det i det föregående redovisade nya materialet i sina huvuddrag äga giltighet. I omräknat skick får tab. 2 följande utseende.

Tabell 4. Examinationsbehov läsåren 1966/73

(Tabell 2 enligt skolöverstyrelsens omräkning.)

Läsår	A. Folkskollärare	B. Småskollärare
1966/67	585	475
67/68	600	305
68/69	605	345
69/70	550	210
70/71	475	260
71/72	435	180
72/73	370	280

IV. Seminarieorganisationen

1. Nuvarande organisation

A. Folkskoleseminarierna

Enligt beslut av 1936 års riksdag skulle folkskoleseminarieorganisationen omfatta tio seminarier. Rent formellt är 1936 års organisation fortfarande normalorganisation. De då fastställda tio seminarierna betecknas nämligen som permanenta och de senare tillkomna som provisoriska.

Genom riksdagsbeslut 1946 och 1947 tillkom sammanlagt ytterligare nio seminarier. Av dessa har sedermera ett (Hälsingborg) nedlagts och det provisoriska seminariet för manliga elever i Stockholm skall successivt avvecklas från och med budgetåret 1956/57, i samband med att seminariets lokaler övertages av den första lärarhögskolan. Sedan sistnämnda seminarium nedlagts kommer folkskoleseminarieorganisationen att omfatta sjutton seminarier och får det utseende som framgår av tab. 5.

Tabell 5. Den nuvarande normala folkskoleseminarieorganisationen

		Antal linjer		Summa klassavdeln.
		4-åriga	2-åriga	
Falun	kvinnl.	1	2	8
Gävle	samsem. provisoriskt	2	—	8
Göteborg	kvinnl. >	1	2	8
Göteborg	manl.	1	1	6
Härnösand	samsem. provisoriskt	2	—	8
Jönköping	samsem. >	1	1	6
Kalmar	kvinnl.	1	1	6
Karlstad	manl.	2	1	10
Kristianstad	samsem. provisoriskt	2	—	8
Linköping	kvinnl. >	1	1	6
Linköping	manl.	2	1	10
Luleå	samsem.	2	1	10
Lund	samsem.	1	2	8
Stockholm	kvinnl.	1	2	8
Umeå	samsem.	2	1	10
Uppsala	manl.	1	2	8
Växjö	manl. provisoriskt	2	—	8
Summa		25	18	136

För varje år bestämmer riksdagen, hur många klassavdelningar som skall intagas på de olika linjerna, varefter det ankommer på Kungl. Maj:t att närmare bestämma var intagningsavdelningarna skall förläggas. Av tab. 6 framgår den verkliga organisationen vid folkskoleseminarierna innevarande läsår.

Tabell 6. Antalet avdelningar vid folkskoleseminarierna läsåret 1956/57

Falun	7
Gävle	7
Göteborg (kv)	7
Göteborg (m)	6
Härnösand	7
Jönköping	5
Kalmar	6
Karlstad	9
Kristianstad	7
Linköping (kv)	4
Linköping (m)	9
Luleå	9
Lund	7
Stockholm (kv)	7
Stockholm (m)	4
Umeå	8
Uppsala	7
Växjö	6
Summa	122

B. Småskoleseminarierna

Först från och med läsåret 1933/34 övertog staten utbildningen av småskollärare. Dessförinnan upprätthölls småskoleseminarierna huvudsakligen av landstingen och vissa städer under kontroll av staten och med dess understöd. Den av 1932 års riksdag fastställda småskoleseminarieorganisationen omfattade åtta seminarier. 1936 års riksdag beslöt den ändringen i organisationen, att två enkelseminarier skulle nedläggas för att ersättas med ett nyinrättat dubbelseminarium.

1945 upprättades tre såsom provisoriska betecknade småskoleseminarier. Av dessa har sedermera två (Norrköping och Falun) nedlagts. Småskoleseminarieorganisationen omfattar således nu åtta seminarier, av vilka ett är provisoriskt. Organisationens utseende framgår av tab. 7.

Tabell 7. Den nuvarande normala småskoleseminarieorganisationen

	Antal linjer och klassavdelningar	Summa klassavdelningar
Haparanda	1 × 3	3
Härnösand	3 × 2	6
Landskrona	4 × 2	8
Lycksele	2 × 2	4
Skara	4 × 2	8
Stockholm (provisoriskt)	2 × 2	4
Strängnäs	3 × 2	6
Växjö	4 × 2	8
Summa	23	47

Även när det gäller småskoleseminarierna bestämmer riksdagen för varje år antalet intagningsavdelningar. Därefter ankommer det på Kungl. Maj:t att bestämma var avdelningarna skall förläggas. Innevarande läsår överensstämmer den verkliga organisationen vid småskoleseminarierna helt med den i tab. 7 angivna.

2. Den framtida organisationen

A. Utredningen

Seminarier för utbildning av både folk- och småskollärare

Under förutsättning att småskollärarna successivt övertager undervisningen i tredje klassen i folkskolor av A-formen, kommer enligt utredningens beräkningar (tab. 1) examinationsbehovet av folkskollärare under första hälften av 1960-talet att nedgå till något mindre än tredjedelen av det nuvarande behovet. Samtidigt kommer examinationsbehovet av småskollärare att öka till bortåt det dubbla. Denna avsevärda utökning av småskollärarytbildningen samtidigt med en betydande nedskärning av folkskollärarytbildningen kommer otvivelaktigt att nödvändiggöra en omprövning av seminarieorganisationen som sådan.

Om den situation, som då uppstår, förklaras i propositionen 1954: 209, att man står »i valet mellan två handlingslinjer: antingen att upprätta nya småskoleseminarier och nedlägga ett antal folkskoleseminarier, eller att till folkskoleseminarierna förlägga den småskollärarytbildning, som de existerande småskoleseminarierna icke kan taga».

Utredningen har tveklöst anslutit sig till det andra alternativet, d. v. s. att småskollärarytbildningen i erforderlig utsträckning, förlägges till folkskoleseminarierna. Utredningen vill dock gå ett steg vidare och permanent förlägga all utbildning av folk- och småskollärare till samma lärarutbildningsanstalter och inte som skett vid ett par tillfällen endast »inackordera» småskollärarytbildningen vid vissa folkskoleseminarier. Enligt vad utredningen inhämtat har de erfarenheter man hittills haft av småskollärarytbildning vid folkskoleseminarier varit goda. Det torde vara mycket lämpligt att nu genomföra denna reform, då under ett flertal år de allra flesta folkskoleseminarierna huvudsakligen måste användas för utbildning av småskollärare.

En sammanslagning av folk- och småskoleseminarierna till gemensamma lärarutbildningsanstalter kommer enligt utredningens bestämda uppfattning att övervägande medföra fördelar. Framförallt kommer en sådan reform att radikalt medverka till den seminarieorganisationens elasticitet, som måste eftersträvas inför de väntade fluktuationerna i seminariernas verksamhet.

Vid gemensamma utbildningsanstalter kan folkskollärlinjer kombineras med småskollärlinjer på det sätt som vid varje tidpunkt erfordras. För att undervisningen vid utbildningsanstalterna allt efter behovet skall kunna omställas från den ena utbildningen till den andra, måste dock förutsättas, att alla ämneslärare har samma kompetens, nämligen lektorskompetens.

Ur organisatorisk synpunkt kommer det att ställa sig enklare med endast ett slag av utbildningsanstalter och en gemensam stadga för dessa. Vidare har det visat sig, att ett småskoleseminarium, som omfattar endast en tre-årig linje, är i minsta laget ur såväl organisatorisk som ekonomisk synpunkt.

Den småskollärläroutbildning, som förlägges till folkskoleseminarierna, kommer att få tillgång till en mera omfattande samling av undervisningsmateriel och till bättre utrustade institutioner. En gemensam lärarutbildningsanstalt kan vidare bättre utnyttja hela sin övningsskola än folk- och småskoleseminarierna var för sig.

Beträffande ämneslärarna vid seminarierna kan dessa få ett vidgat arbetsfält och större omväxling i arbetet. Det vidgade arbetsfältet torde vidare medföra, att det pedagogiska utbytet mellan lärarna blir rikare. Ett sammanförande av undervisningen torde även medföra, att småskollärläroutbildningen får en mera differentierad lärarkår med fler ämnesspecialister.

Förslaget att ombilda seminarierna till lärarutbildningsanstalter, som skall mottaga elever såväl för småskollärläro- som folkskollärläroutbildning, överensstämmer med de riktlinjer för lärarutbildningens ordnande, som riksdagen godkänt 1950. Gemensamma utbildningsanstalter kan bland annat bidra till att öka kontakten mellan de olika lärargrupperna och sålunda redan under utbildningstiden motverka en stundom framträdande splittring mellan lärarkåren.

Beträffande frågan vad den nya typen av läroanstalter skall kallas har utredningen funnit det lämpligast att för dessa bibehålla den gamla vedertagna termen *folkskoleseminarium*. Enligt folkskolestadgan § 1 innefattar folkskolan även småskolan. Det synes då naturligt att beteckna en utbildningsanstalt för både små- och folkskollärare som ett folkskoleseminarium.

För närvarande finns i Sverige ingen möjlighet för män att bli småskollärare. Att män skulle vara olämpligare än kvinnor att handha undervisningen på lågstadiet torde knappast kunna hävdas. Utredningen föreslår därför, att i princip även män skall äga tillträde till småskollärläroutbildning. Då antalet manliga sökande kan förväntas bli ganska ringa, torde de rent praktiska svårigheterna för seminarierna bli obetydliga.

I fråga om proportionen mellan manliga och kvinnliga elever vid folkskollärläroutbildningen förordar utredningen, att ungefär lika många manliga och kvinnliga elever tas in, varvid utredningen dock förutsätter, att hänsyn städse tages till den efterfrågan av manliga respektive kvinnliga lärare, som kan förefinnas. Samtidigt föreslår utredningen, att flertalet folkskoleseminarier skall erhålla sådana lokaltillgångar, att de kan ta emot såväl manliga som kvinnliga elever.

Organisationens storlek

Vid beräkningen av antalet erforderliga klassavdelningar för folk- och småskolläroverutbildningen vid seminarierna har utredningen utgått från de i tab. 1 och 2 angivna siffrorna för examinationsbehovet. Beräkningarna har sammanställts i tab. 8. Därvid räknar utredningen med 24 elever per klassavdelning med undantag för de 19 avdelningar, som läsåret 1956/57 har intagits i folkskoleseminariernas studentlinje och har 26 elever per avdelning. Såsom nyss framhållits, räknar utredningen med att 10 procent av de intagna eleverna på folkskolläroverlinje och 5 procent av de intagna eleverna på småskolläroverlinje avgår under seminarietiden eller av olika anledningar icke inträder på lärarbanan efter avlagd examen. Utredningen räknar vidare med att av det i tab. 2 A för varje år angivna examinationsbehovet ett antal av 90 kommer från lärarhögskolan, vilket motsvarar ungefär fyra avdelningar på studentlinje vid folkskoleseminarierna.

Utredningen har inte ansett sig kunna framlägga organisationsplan för seminarierna för längre tid än till och med läsåret 1963/64 med hänsyn till att antalet klassavdelningar läsåret 1964/65 nedgår synnerligen starkt. För tiden till och med förstnämnda läsår bör emellertid organisationen anpassas för ungefär 160 klassavdelningar med 24 elever per avdelning. En seminarieorganisation av denna storlek torde få den elasticitet, som är nödvändig för att examinationen av klasslärare snabbt skall kunna anpassas efter växlande behov och förhållanden.

I detta sammanhang erinrar utredningen om, att en del seminariers lokalresurser är hårt ansträngda även vid »normalt» antal klassavdelningar. Utredningen anser därför, att man vid planeringen av den framtida seminarieorganisationen inte bör utgå från att denna alltid skall vara 100-procentigt belagd. I regel bör inte fler klassavdelningar intagas vid respektive seminarium än som är förenligt med en god organisation av undervisningen. När nu belastningen på seminarierna avsevärt lättat och en betydande nedskärning av hela organisationen måste företagas, bör därför berättigade krav på bättre lokalresurser på ett naturligt sätt kunna tillfredsställas.

Såsom framgår av tab. 5 och 7 kan folkskoleseminarierna nu normalt mottaga 136 klassavdelningar och småskoleseminarierna 47 avdelningar. Seminarierna är alltså beräknade för sammanlagt 183 klassavdelningar. Om seminarieorganisationen för den närmaste framtiden skall anpassas för ungefär 160 avdelningar, innebär detta, att omkring 25 avdelningar måste in dragas.

Nedskärningen av seminarieorganisationen bör tillgå så att ett fåtal hela seminarier nedlägges. Framför allt ekonomiska skäl talar för att läroverutbildningen koncentreras till ett färre antal seminarier, men även ur organisatorisk synpunkt ställer sig en sådan koncentration fördelaktigare.

Tabell 8. Av seminarieutredningen beräknat antal klassavdelningar vid seminarierna

	55/56	56/57	57/58	58/59	59/60	60/61	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68	68/69	69/70	70/71	71/72
Folkskollärautbildning:																	
klass I ⁴	19	12	10	9	10	13	16	13	14	14	13	11	10	8	(8)	(8)	(8)
» II ⁴	22	19	12	10	9	10	13	16	13	14	14	13	11	10	8	(8)	(8)
» III ⁴	26	22	19	12	10	9	10	13	16	13	14	14	13	11	10	8	(8)
» IV ⁴	26	26	22	19	12	10	9	10	13	16	13	14	14	13	11	10	8
klass I ²	24	19	20	4	2	2	3	5	12	10	10	10	9	7	6	5	(5)
» II ²	24	24	19	20	4	2	2	3	5	12	10	10	10	9	7	6	5
Summa klassavdelningar	141	122	102	74	47	46	53	60	73	79	74	72	67	58	(50)	(45)	(42)
Summa avgångsavdelningar	50	50	41	39	16	12	11	13	18	28	23	21	21	22	18	16	13
Småskollärautbildning:																	
klass I ³	1	1	43	36	29	39	39	18	19	12	13	8	10	7	11	(11)	(11)
» II ³	1	1	1	43	36	29	39	39	18	19	12	13	8	10	7	11	(11)
» III ³	1	1	1	1	43	36	29	39	39	18	19	12	13	8	10	7	11
klass I ²	22	22	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	(2)
» II ²	22	22	22	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Summa klassavdelningar	47	47	68	83	112	108	111	100	80	53	48	37	35	29	32	33	37
Summa avgångsavdelningar	23	23	23	2	45	38	31	41	41	20	21	14	15	10	12	9	13
Folk och småskollärautbildning sammanlagt:																	
Summa klassavdelningar	188	169	170	157	159	154	164	160	153	132	122	109	102	87	(82)	(78)	(79)
Summa avgångsavdelningar	73	73	64	41	61	50	42	54	59	48	44	38	39	32	30	25	26

Anm. 1. Kursiverade siffror anger läsåret 1955/56 befintliga avdelningar.

Anm. 2. Den 2-åriga småskollärlinjen är fr. o. m. läsåret 1957/58 avsedd enbart för studenter.

Vid sina överväganden angående vilka seminarier som skall nedläggas, har utredningen utgått från att samtliga kvarvarande seminarier skall kunna utbilda såväl små- som folkskollärare. Med hänsyn härtill bör således i första hand de seminarier bibehållas, som bäst lämpar sig härför. Utan tvekan är detta folkskoleseminarierna. Vid dessa finnes redan ämneslärare med lektorskompetens. Vidare torde det stora flertalet folkskoleseminarier ha bättre lokalresurser än småskoleseminarierna, och även i övrigt torde de vara bättre försedda med undervisningsmateriel. Bland annat torde de naturvetenskapliga institutionerna genomgående vara bättre utrustade.

Utredningen räknar sålunda med att samtliga folkskoleseminarier tills vidare bibehålles, alltså även de som hittills betecknats som provisoriska. Utredningen anser sig dock tvungen att göra ett undantag, nämligen för folkskoleseminariet för kvinnliga elever i *Linköping*. Beträffande detta seminarium anför utredningen bland annat följande.

Seminariet tillkom genom riksdagsbeslut 1947 och tillhörde de s. k. provisoriska seminarierna, vilka var avsedda att nedläggas, när seminarieorganisationen åter kunde minskas. Seminariet disponerar nu över en mindre nybyggnad samt en gymnastikbyggnad tillhörig det år 1927 utrymda gamla seminariet och en barackbyggnad. I gymnastikbyggnaden finnes även en kemisal samt en kombinerad teknings- och biologisal. Såsom samlingshall användes ett närbeläget församlingshus, och dit förlägges även viss undervisning i sång och musik. Slutligen saknar seminariet egen övningsskola och är för detta ändamål helt hänvisat till stadens folkskolor. Även om seminariets huvudbyggnad får anses vara efter förhållandena väl lämpad för sitt ändamål, torde det av den här lämnade beskrivningen framgå, att seminariet arbetar under relativt improviserade förhållanden. Seminariet kan därför knappast tänkas bibehållas för framtiden.

Vad som emellertid i hög grad bidragit till att utredningen föreslår nedläggandet av seminariet för kvinnliga elever i *Linköping* är, att det därstädes även finnes ett av landets största seminarier, nämligen folkskoleseminariet för manliga elever. Utredningen räknar med att detta seminarium i framtiden skall mottaga såväl manliga som kvinnliga elever för folkskolläro- utbildning liksom också blivande småskollärare. Möjligheter till lärarutbildning för kvinnliga elever kommer således även framgent att finnas i *Linköping*.

Utredningen har vidare varit mycket tveksam, huruvida det provisoriska folkskoleseminariet i *Jönköping* skall bibehållas. Seminariets lokaler tillhör nämligen inte staten och måste betecknas som otillfredsställande, även om utrustningen, särskilt i fråga om de naturvetenskapliga institutionerna, får anses vara av god beskaffenhet. I dagens situation torde det emellertid ställa sig betydligt enklare att bibehålla ett seminarium med en lektorskompetent ämneslärarkår än att rekrytera lektorer till ett till folkskoleseminarium ombildat småskoleseminarium. Därtill kommer, att ett folkskoleseminarium lättare kan utbilda folkskollärare med hänsyn till de naturvetenskapliga institutionerna. Med anledning härav har utredningen stannat för att föreslå, att folkskoleseminariet i *Jönköping* tills vidare upprätthålles.

De sexton folkskoleseminarier, som enligt utredningens förslag bör bibehållas, kan normalt mottaga 130 klassavdelningar. Då emellertid, såsom tidigare nämnts, utredningen för de närmaste åren räknar med en seminarieorganisation, som är avpassad för ungefär 160 avdelningar, måste således undervisningen av ungefär 30 avdelningar förläggas till de nuvarande småskoleseminarierna. Dessa seminarier är nu beräknade för sammanlagt 47 avdelningar. Detta innebär, att omkring 17 avdelningar kommer att bli obehövligen vid småskoleseminarierna och måste indragas.

Det kan synas opåkallat att, då den befintliga småskoleseminarieorganisationen inte blir tillräcklig för examinationsbehovet, ifrågasätta nedläggning av något småskoleseminarium. Såsom förut nämnts, finner emellertid utredningen flertalet småskoleseminarier mindre lämpliga att ombildas till den nya typen av seminarier än de nuvarande folkskoleseminarierna. Vidare blir det god plats vid folkskoleseminarierna för förläggning dit av småskolläraryt utbildning. Vid den nedskärning av seminarieorganisationen, som blir nödvändig under den närmaste framtiden, bör alltså enligt utredningens bestämda uppfattning i första hand ett antal småskoleseminarier nedläggas.

Vid sina överväganden angående vilka småskoleseminarier som skall nedläggas, har utredningen utgått från att endast de seminarier, som lämpligen kan ombildas till folkskoleseminarier, bör bibehållas för framtiden. Ett folkskoleseminarium bör kunna rymma åtminstone en 4-årig folkskollärlinje och en 3-årig småskollärlinje eller sammanlagt sju avdelningar. Vidare bör av både pedagogiska och ekonomiska skäl ett seminarium inte vara alltför litet.

Ur dessa synpunkter måste småskoleseminarierna i Haparanda, Lycksele och Stockholm anses ha för liten kapacitet för att upprätthållas såsom folkskoleseminarier. Beträffande seminarier i Haparanda och Lycksele torde det vidare bli mycket svårt att inom överskådlig framtid få lektorskompetenta lärare.

Med hänsyn till de i de nordligaste gränstrakterna rådande särskilda förhållandena anser sig utredningen emellertid inte nu kunna föreslå, att småskoleseminariet i *Haparanda* nedlägges. Utredningen förordar i stället, att seminariet tills vidare upprätthålles för utbildning av enbart småskollärare.

Beträffande småskoleseminariet i *Lycksele* anser utredningen, att det inte längre föreligger tillräckliga skäl att bibehålla detta. Utredningen föreslår därför, att seminariet nedlägges. Till stöd härför anföres i huvudsak följande.

Såsom nyss påpekats, har småskoleseminariet i Lycksele för liten kapacitet för att ombildas till folkskoleseminarium. Vidare kommer med all säkerhet ett folkskoleseminarium på denna ort att få stora svårigheter att anskaffa lektorskompetenta lärare. Seminariet i Lycksele har haft till särskild uppgift att förse lappmarksförsamlingarna i Västerbottens län med lärarkrafter, utbildade med särskild hänsyn till tjänstgöring i mindre folk-

skolor. Emellertid är den mindre folkskolan en skolform, som är på väg att dö ut. Enligt vad utredningen inhämtat från skolöverstyrelsens statistiska kontor fanns läsåret 1955/56 sammanlagt endast 30 mindre folkskolor i länet. Seminariets särskilda uppgifter kan sålunda inte längre anföras som motiv för att bibehålla seminariet i Lycksele. Slutligen torde det ur rekryteringssynpunkt inte vara speciellt motiverat att upprätthålla seminariet. Sedan några år har endast hälften av eleverna haft sin hemort i Västerbotens län, och under de två senaste läsåren var detta fallet med endast något över tredjedelen av eleverna. Även om seminariet i Lycksele skulle nedläggas, kommer det i framtiden att finnas möjligheter för länets ungdom att utbilda sig till småskollärare vid folkskoleseminariet i Umeå.

I och med att seminarierna omvandlas till den nya typen av folkskoleseminarier, kommer samtliga seminarier att utbilda såväl folk- som småskollärare. Även om man i en stad med både ett folkskoleseminarium och ett småskoleseminarium skulle nedlägga det ena seminariet, kommer sålunda samma utbildningsmöjligheter som förut att finnas kvar. Såsom nyss framhållits anser utredningen, att folkskoleseminarierna i första hand bör bibehållas. Med hänsyn till vad nu anförts föreslår utredningen, att i stad med ett seminarium av vartdera slaget småskoleseminariet nedlägges. De städer det här gäller är Härnösand, Stockholm och Växjö.

Småskoleseminariet i *Stockholm* tillkom genom riksdagsbeslut 1945 och betecknades redan från början såsom provisoriskt. Seminariet är inrymt i en byggnad, som förut hyst högre lärarinneseminariet och därefter någon tid statens normalskola. Lokalerna får anses vara otillfredsställande. Såsom förut påpekats är seminariets kapacitet för liten för ett folkskoleseminarium.

Nedlägges småskoleseminarierna i Lycksele, Härnösand, Stockholm och Växjö, skulle detta innebära, att seminarieorganisationen minskas med 22 klassavdelningar. Såsom nyss framhållits kommer emellertid enligt utredningens beräkningar endast omkring 17 avdelningar att bli obehövligen vid de nuvarande småskoleseminarierna. Något av sistnämnda småskoleseminarier måste sålunda tills vidare bibehållas.

Vid sina överväganden, vilket av seminarierna som skall bibehållas, har utredningen funnit att småskoleseminarierna i *Härnösand* och *Växjö* är de enda som lämpligen kan omvandlas till folkskoleseminarier. Båda seminarierna har goda lokaler. Seminariet i Växjö har den största kapaciteten med normalt 8 klassavdelningar medan Härnösand har 6 avdelningar. Bibehålles småskoleseminariet i Växjö och nedlägges småskoleseminariet i Härnösand, skulle det enligt utredningens förslag finnas inte mindre än fyra folkskoleseminarier av den nya typen i Småland, medan det däremot i hela Norrland endast skulle finnas fem. Bibehålles däremot småskoleseminariet i Härnösand och nedlägges småskoleseminariet i Växjö, skulle Norrland få sex seminarier och Småland tre. Med anledning härav har utredningen stannat för att föreslå, att småskoleseminariet i Härnösand bibehålles och att småskoleseminariet i Växjö nedlägges.

I detta sammanhang påpekar utredningen, att utredningen allvarligt övervägt att föreslå nedläggandet av folkskoleseminariet i Växjö. Härvid skulle i stället småskoleseminariet omvandlas till folkskoleseminarium. Folkskoleseminariets lokaler tillhör nämligen Växjö stad, medan däremot småskoleseminariets tomt och byggnader tillhör staten. Ur statsekonomisk synpunkt är det givetvis betydligt förmånligare att utnyttja de lokaler, som staten redan äger. Emellertid kan enligt utredningens uppfattning folkskoleseminariets byggnad bereda lämpligare lokaler åt ett folkskoleseminarium. Utredningen har därför ansett sig böra föreslå, att i första hand folkskoleseminariet bibehålles.

Såsom nyss framhållits måste utbildningen av omkring 30 klassavdelningar förläggas till nuvarande småskoleseminarierna. Bibehålles även småskoleseminariet i Härnösand, innebär detta, att denna del av seminarieorganisationen kan taga emot 31 klassavdelningar.

De tjuguen seminarier, som enligt utredningens förslag bör bibehållas, kommer alltså sammanlagt att omfatta 161 klassavdelningar. Emellertid måste enligt utredningens beräkningar under något läsår i början av 1960-talet troligen plats beredas för ett något högre antal avdelningar, enligt tab. 8 164. Den marginal, som kan bli erforderlig, torde säkerligen kunna åstadkommas genom att några seminarier övergår till s. k. ämnesrumssystem, d. v. s. att varje klassavdelning inte har ett eget klassrum utan i stället använder speciallokaler för de olika ämnena. Enligt en av utredningen gjord undersökning använde läsåret 1955/56 icke mindre än 11 av samtliga seminarier systemet med ämnesrum i en eller annan form och syntes på detta sätt bättre kunna disponera sina lokaler.

Utredningens förslag innebär, att seminarierna till och med läsåret 1963/64 skall organiseras på sätt framgår av tab. 9. Till jämförelse har även den nuvarande organisationen angivits.

Hur de olika seminarierna närmare skall organiseras, bör liksom hittills för varje läsår bestämmas av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen. Antalet klassavdelningar vid de olika seminarierna har utredningen beräknat efter den nuvarande organisationen.

Enligt av utredningen utförda beräkningar torde de förutvarande småskoleseminarierna inte behöva anlitas för utbildning av folkskollärare förrän fram mot mitten av 1960-talet. För att underlätta dessa seminariers omvandling till den nya typen av folkskoleseminarier bör därför under övergångstiden endast småskollärlinjer förläggas dit.

Såsom tidigare sagts har utredningen inskränkt sig till att framlägga ett organisationsförslag för tiden till och med läsåret 1963/64. Med hänsyn till prognosernas osäkerhet även för så relativt kort tid anser utredningen det inte motiverat att nu föreslå, hur stor seminarieorganisationen bör vara under tiden därefter. Erfarenheten har även visat, att en period av tio år är i längsta laget vid planering för seminarierna. Sålunda måste 1936 års

Tabell 9. Seminarieorganisationen till och med läsåret 1963/64

Seminarium	Nuvarande organisation	Antal klassavdelningar	Utredningens förslag till organisation t. o. m. läsåret 1963—64	Antal klassavdelningar
Falun	Folkskoleseminarium	8	Folkskoleseminarium	8
Gävle	»	8	»	8
Göteborg (kv)	»	8	»	8
Göteborg (m)	»	6	»	6
Härnösand	»	8	»	8
Jönköping	»	6	»	6
Kalmar	»	6	»	6
Karlstad	»	10	»	10
Kristianstad	»	8	»	8
Linköping (kv)	»	6	Nedlägges	—
Linköping (m)	»	10	Folkskoleseminarium	10
Luleå	»	10	»	10
Lund	»	8	»	8
Stockholm (kv)	»	8	»	8
Umeå	»	10	»	10
Uppsala	»	8	»	8
Växjö	»	8	»	8
Haparanda	Småskoleseminarium	3	Folkskoleseminarium (enbart småskolläro- utbildning)	3
Härnösand	»	6	Folkskoleseminarium	6
Landskrona	»	8	»	8
Lycksele	»	4	Nedlägges	—
Skara	»	8	Folkskoleseminarium	8
Stockholm	»	4	Nedlägges	—
Strängnäs	»	6	Folkskoleseminarium	6
Växjö	»	8	Nedlägges	—
	Summa	183	Summa	161

organisation avsevärt utökas omkring 1945, liksom den då beslutade organisationen nu visat sig mogen för nedskärningar. Så mycket torde emellertid kunna sägas, att det vid mitten av 1960-talet antagligen kommer att bli aktuellt att i betydande utsträckning nedskära seminarieorganisationen.

Till sist påpekar utredningen, att upprättandet av ytterligare lärarhögskolor kan komma att avsevärt påverka utredningens förslag.

B. Remissyttranden

Utredningens förslag om seminarier för utbildning av både folk- och småskollärare tillstyrkes eller lämnas utan erinran av så gott som samtliga remissinstanser.

Rektor vid småskoleseminariet i Lycksele avstyrker förslaget och anser

att »inackordering» av småskolläraryt utbildning temporärt kan ske vid folkskoleseminarierna. *Småskoleseminariet i Haparanda* finner, att utredningen alldeles kommit att bortse från de fördelar en separat småskolläraryt utbildning erbjuder. *Småskoleseminariet i Stockholm* framhåller, att i stora organisatoriska seminarieblock försvåras och ibland omöjliggöres en sådan väsentlig uppgift i ett seminariums inre liv som elevvården. *Folkskolinspektören i Kristianstads läns västra inspektionsområde* ifrågasätter, om inte de rent speciella utbildningsavsnitten för de båda olika linjerna i någon mån försvagas och kanske i vissa avseenden äventyras.

Folkskolläraryt förbunden understryker bestämt att sammanslagningen inte på något sätt får medföra en belastning för folkskolläraryt utbildningen och dess effektivitet.

Folkskoleseminariet i Lund konstaterar icke utan en viss förvåning, att en av lärarhögskoletankens bärande idéer ingalunda kommer att förverkligas vid den första lärarhögskolan men väl vid vissa folkskoleseminarier, nämligen sådana som får såväl småskolläraryt utbildning som praktisk lärarkurs för blivande ämneslärare.

Endast ett fåtal remissmyndigheter har berört frågan om de nya seminariernas benämning, och bland dessa är meningarna delade. *Folkskolinspektören i Uppsala läns inspektionsområde* vill, att läroanstalterna kort och gott skall benämnas lärarseminarier. I samma mån som enhetsskolan vinner terräng, utmönstras ordet folkskola som den allmänna benämningen för den obligatoriska skolan, varför detta ord även bör avvecklas från lärarutbildningsanstalterna. Denna uppfattning delas av *folkskolinspektören i Skaraborgs läns västra inspektionsområde*. Även *folkskolinspektörerna i Värmlands läns mellersta och i Jönköpings läns östra inspektionsområden* samt *seminariernas elevförbund* förordar namnet lärarseminarium. *Småskoleseminariet i Haparanda* föredrar beteckningen seminarium. *Skolöverstyrelsen* däremot godtager benämningen folkskoleseminarium.

Även beträffande förslaget att öppna småskolläraryt utbildningen för män är meningarna delade. Enligt *riksräkenskapsverket* saknas tillräckliga skäl att frångå nuvarande ordning att lämna företräde åt kvinnliga sökande, vilka uppenbarligen måste ha större förutsättningar att skapa kontakt med barnen under de mera ömtåliga första skolåren. *Folkskolinspektören i Västerbottens läns mellersta inspektionsområde* tror inte undervisningsväsendet är betjänt av att det utbildas en liten grupp manliga småskollärare.

Arbetsmarknadsstyrelsen ifrågasätter, om inte förslaget, att ungefär lika många manliga och kvinnliga elever bör tas in på folkskolläraryt linjerna, kommer att motverka den eftersträlvade smidigheten och anpassningsbarheten i seminarieorganisationen. Nödvändig elasticitet i organisationen kan enligt styrelsen bäst förverkligas om de mest meriterade och lämpligaste sökandena vinner inträde utan hänsyn till kön.

Förslaget att i framtiden långt kraftigare nedskära de tvååriga folkskol-lärlinjerna än de fyraåriga anser *läroverklärarnas riksförbund* strida mot skolkommissionens riktlinjer, enligt vilka studentexamen skall utgöra den grund på vilken den pedagogiska utbildningen av folkskollärare skall bygga. Utredningens förslag skulle innebära avsevärt försämrade möjligheter för studenter att bli folkskollärare, samtidigt som det inom en snar framtid kommer att finnas gott om studenter. Även när det gäller studenternas möjligheter att genomgå folkskolläraryt utbildning måste synpunkten att lätta trycket på universiteten beaktas. Också *folkskoleseminariet i Uppsala* anser att den föreslagna starka nedskärningen av antalet studentlinjer är alltför hård.

Över utredningens förslag angående seminarieorganisationens storlek yttrar sig i första rummet de seminarier, som föreslagits till indragning.

Rektor vid folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping uttalar sin förvåning över att utredningen gjort avsteg från sin principiella linje att bibehålla de nuvarande folkskoleseminarierna och anför vidare bland annat följande.

Utredningen framhåller, att endast de nuvarande manliga seminarierna medför vissa problem i samband med en gemensam utbildning av folk- och småskollärare, men föreslår, att ett kvinnligt seminarium skall indragas. Utredningen anser det fullt motiverat att två folkskoleseminarier bibehållas i Göteborg men avstår från att anlägga samma synpunkter, då det gäller Linköpings båda folkskoleseminarier. Seminariet, som är beläget på en av staten ägd tomt och disponerar egna fullgoda, år 1948 nyuppförda lokaler föreslås indraget medan andra seminarier, som arbetar i betydligt sämre och förhyrda lokaler, avses få fortsätta sin verksamhet.

Kollegiet vid småskoleseminariet i Lycksele anför i huvudsak följande.

Under övergångstiden fram till mitten av 1960 kommer de kvarvarande småskoleseminarierna att fortfarande utbilda småskollärare. De har en kår jämförelsevis unga ämneslärare, vilka ej kommer att utbytas mot lektorskompetenta lärare. Omöjligheten att erhålla sådana i Lycksele kan alltså inte anses vara ett skäl för seminariets indragning redan nu, eftersom frågan inte heller för de kvarvarande småskoleseminarierna blir aktuell förrän senare och vid den tidpunkten föreligger risk att ytterligare indragningar skall ske.

Seminariet i Lycksele har haft en viktig uppgift att fylla i kulturellt avseende. Övre Norrland och speciellt Lappland är mycket fattiga på kulturella institutioner av alla slag.

Utredningens förslag betyder en stark koncentration av seminarier till länsstäder och stiftsstäder. Vad Norrland beträffar föreslår utredningen att samtliga seminarier skall ligga i kuststäder. Tendensen är numera i fråga om alla kulturella institutioner densamma i länen som vad gäller riket i dess helhet: till huvudstaden förlägges alla nya ämbetsverk och nybildade kulturella institutioner av rikskaraktär; till länsstaden koncentreras nya institutioner, men icke nog därmed — dit flyttas också äldre och i andra

delar av länet belägna anstalter. Detta är en utveckling, som statsmakterna i vissa sammanhang säger sig vilja motverka.

Några alltför snäva ekonomiska synpunkter bör man väl ej lägga på denna viktiga fråga. Lokaler, inventarier och undervisningsmateriel har emellertid under den senaste 10-årsperioden utvidgats och nyanskaffats och befinner sig i stort sett i mycket gott skick och tillåter utan tvekan förläggningen av en 3-årig linje till seminariet. Dubbel 3-årig linje förutsätter en utökning av övningsskolans lokaler, men däri undervisade barn måste ju under alla förhållanden ha lokaler för sin undervisning, varför utgiften för dem ej enbart faller på lärarutbildningen.

Rektor vid småskoleseminariet i Lycksele framhåller bland annat följande.

Folkskoleseminariernas eventuella försprång beträffande undervisningsmateriel och institutioner avser väl huvudsakligen bibliotekets omfång samt de naturvetenskapliga ämnesgrenarna. Påkostade fysiska och kemiska institutioner med tillhörande materiel torde dock komma mycket lite till sin rätt vid utbildning av småskollärare på grund av de mycket begränsade kurserna inom just dessa ämnen.

Däremot är det helt naturligt att i detta sammanhang trycka på betydelsen av lokalbeståndets beskaffenhet vid befintliga seminarier. Och rättvisan kräver, att ej endast folkskoleseminarierna jämföres i detta avseende utan även att en sådan jämförelse sker mellan folk- och småskoleseminarierna inbördes. Under inga förhållanden bör småskollärarytbildningen anlitas som ett medel att rädda eventuellt obehövliga folkskoleseminarier med olämpliga lokaler, under det att de hittillsvarande småskoleseminarierna helt oförtjänt sättes på undantag, om de överhuvudtaget tillåtes existera.

Folkskolinspektörerna i Västerbottens läns södra och mellersta inspektionsområden avstyrker förslaget att nu nedlägga seminariet i Lycksele.

Småskoleseminariet i Stockholm anför i huvudsak följande.

Storstockholm har utvecklats till en stat i staten med speciella problem även beträffande lärarbehovet. Detta synes numera särskilt i fråga om inspektionsområdets lärare behöva tillgodoses till största delen genom stockholmsseminarierna. Av kända skäl söker sig allt färre lärare från landsorten till Stockholm. Lärarbehovet i Stockholm måste beaktas som en separat angelägenhet och ej efter riksschablonen. Ett bibehållande av den manliga 4-åriga linjen i Stockholm måste anses synnerligen befogat. Plats för ifrågakvarande linje finnes vid folkskoleseminariet för kvinnliga elever, där studentlinjerna indragas på grund av lärarhögskolans behov av elever. Minst lika starka skäl finns för att under viss övergångstid behålla småskoleseminariet i Stockholm separat som småskoleseminarierna i Skara, Landskrona och Strängnäs.

Utredningens förslag om småskoleseminariets i Stockholm nedläggning med hänvisning till dess otillfredsställande lokaler är särskilt anmärkningsvärt mot bakgrunden av dess förslag att det provisoriska folkskoleseminariet i Jönköping skall behållas. Även dess lokaler anser ju utredningen otillfredsställande.

Man måste vidare fråga sig, varför ej demografiska synpunkter anförts vid planeringen av seminarieorganisationen. Stockholm med det inre förortsområdet, landets främsta tätortsområde, med en befolkning på 1 024 275

invånare, får ett seminarium med endast 8 klassavdelningar, fränsett lärarhögskolan.

Folkskolinspektörerna i Stockholms läns södra och norra inspektionsområden avstyrker nedläggandet av småskoleseminariet i Stockholm. *Statens folkskolinspektörers förbund* ifrågasätter om inte lärarbehovet för Stockholm med dess folkrika förorter kräver större kapacitet för särskilt småskolläroarutbildningen än utredningen föreslagit.

Rektor vid småskoleseminariet i Växjö framhåller bland andra följande skäl för ett bibehållande av seminariet.

1. Småskoleseminariets tomt är 26 664 m² stor. Här finns utvidgningsmöjligheter. 2. Den nuvarande byggnaden har väl dimensionerade lokaler, som från början är byggda för seminarieändamål. 3. Så sent som 1948 investerades inemot 1 miljon kronor i dåtida mynt vid en genomgripande modernisering och tillbyggnad av seminariet. 4. De naturvetenskapliga institutionerna är från början byggda för ett folkskoleseminarium och kan efter komplettering av utrustningen utmärkt tjäna sitt ändamål. 5. Den stora tomten utgöres till större delen av en trädgård i hög kultur. Ingen annan undervisningsanstalt i Växjö har någon trädgård, som duger för undervisningsändamål. 6. Seminariets läge är fördelaktigt. Det ligger i stadens centrum men ändå skyddat för trafikbuller.

Folkskolinspektören i Kronobergs läns östra inspektionsområde anser att man inte bör avhända sig de båda goda seminarieanläggningarna i Växjö och behålla andra som i många avseenden är mindervärdiga och olämpliga. Samma synpunkter har *folkskolinspektören i Älvsborgs läns västra inspektionsområde*, som anser det fördelaktigare att lägga ned seminariet i Jönköping och öka antalet avdelningar i Växjö.

Med hänsyn till att Haparandaseminariet endast omfattar tre avdelningar förordar *statskontoret*, att detta nedlägges, även om utredningens uppskattningar av antalet erforderliga klassavdelningar i övrigt skulle godtagas.

Folkskoleseminariet i Jönköping, småskoleseminariet i Landskrona och svenska seminarieläroarforeningen anser, att frågan om seminariernas förläggning i huvudsak bör lösas med hänsyn till befolkningsunderlag och naturliga rekryteringsområden. *Folkskolinspektören i Jönköpings läns östra inspektionsområde* har liknande synpunkter. Enligt utredningens förslag blir särskilt Norrland överrepresenterat med klassavdelningar. Vidare har de till indragning föreslagna småskoleseminarierna i Stockholm och Växjö den högsta sökandefrekvensen. Även de båda *seminarierna i Växjö* anser, att ansökningsfrekvensen bör beaktas i detta sammanhang.

På grundval av de förut redovisade siffrorna i de omräknade tab. 3 och 4 har *skolöverstyrelsen* även verkställt nya beräkningar av den framtida seminarieorganisationens storlek. Resultatet återgives i tab. 10.

Med hänsyn till osäkerhetsmomenten vid de nya beräkningarna finner överstyrelsen det motiverat att vid sitt ståndpunktstagande nu icke in-

Tabell 10. Av skolöverstyrelsen beräknat antal klassavdelningar vid seminarierna

	55/56	56/57	57/58	58/59	59/60	60/61	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68	68/69	69/70	70/71	71/72
<i>Folkskolläroarbildning:</i>																	
klass I ⁴	19	12	12	10	12	15	19	13	14	14	13	11	10	8	8	8	8
» II ⁴	22	19	12	12	10	12	15	19	13	14	14	13	11	10	8	8	8
» III ⁴	26	22	19	12	12	10	12	15	19	13	14	14	13	11	10	8	8
» IV ⁴	26	26	22	19	12	12	10	12	15	19	13	14	14	13	11	10	8
klass I ²	24	19	11	4	3	2	3	6	13	10	10	10	9	7	6	5	4
» II ²	24	24	19	11	4	3	2	3	6	13	10	10	10	9	7	6	5
Summa klassavdelningar	141	122	95	68	53	54	61	68	80	83	74	72	67	58	50	45	41
Summa avgångsavdelningar	50	50	41	30	16	15	12	15	21	32	23	24	24	22	18	16	13
<i>Småskolläroarbildning:</i>																	
klass I ³	1	1	42	35	30	39	40	18	19	12	13	8	10	6	11	7	10
» II ³	1	1	1	42	35	30	39	40	18	19	12	13	8	10	6	11	7
» III ³	1	1	1	1	42	35	30	39	40	18	19	12	13	8	10	6	11
klass I ²	22	22	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
» II ²	22	22	22	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Summa klassavdelningar	47	47	67	81	111	108	113	101	81	53	48	37	35	28	31	28	32
Summa avgångsavdelningar	23	23	23	2	44	37	32	41	42	20	21	14	15	10	12	8	13
<i>Folk- och småskolläroarbildning sammanlagt:</i>																	
Summa klassavdelningar	188	169	162	149	164	162	174	169	161	136	122	109	102	86	81	73	73
Summa avgångsavdelningar	73	73	64	32	60	52	44	56	63	52	44	38	39	32	30	24	26

Anm. 1. Kursiverade siffror anger läsåren 1955/56 och 1956/57 befintliga avdelningar.

Anm. 2. Den 2-åriga småskolläroarlinjen är fr. o. m. läsåret 1957/58 avsedd enbart för studenter.

skränka sig till ett snävt fasthållande vid de uppnådda, skenbart exakta resultaten av de gjorda beräkningarna utan vill därutöver söka erhålla en rimlig marginal för eventuella, kalkylmässigt icke förutsedda ökningar av lärarbehovet.

Beträffande i n t a g n i n g e n på de olika seminarielinjerna h ö s t t e r m i n e n 1957 anför skolöverstyrelsen i huvudsak följande.

Antalet erforderliga avdelningar i klass I² vid folkskoleseminarierna läsåret 1957/58 har av seminarieutredningen i tab. 8 beräknats till 20 men skulle enligt tab. 10 uppgå till endast 11. Under hänvisning till vad nyss anförts angående önskvärdheten av en rimlig säkerhetsmarginal anser sig överstyrelsen emellertid nu icke böra föreslå en lägre intagning än som förekommit innevarande läsår, nämligen 19 avdelningar. I fråga om antalet avdelningar i klass I⁴ innebär de nya beräkningarna en höjning från 10 till 12. I detta fall rör det sig emellertid om elever, vilka kommer att utexamineras först vårterminen 1961, och en eventuellt för knappt tillmätt intagning kan därför kompenseras genom ett ökat antal avdelningar i klass I² 1959/60. Överstyrelsen finner sig därför i fråga om intagningen i klass I⁴ höstterminen 1957 kunna stanna vid det nu rent kalkylmässigt erhållna resultatet, nämligen ett antal av 12 avdelningar.

Beträffande intagningen i småskoleseminarierna läsåret 1957/58 har seminarieutredningen förutsatt, att den 3-åriga utbildningen då påbörjas med 43 avdelningar i klass I³. Den nu verkställda omräkningen leder till ett antal av 42 avdelningar. Överstyrelsen vill i detta fall föreslå en intagning av den omfattning, som anges av utredningens ursprungliga siffra, alltså 43 avdelningar. Den nya 2-åriga utbildningslinjen för studenter skulle enligt båda kalkylerna träda i funktion läsåret 1957/58 med 1 avdelning i klass I² för att i fortsättningen konstant omfatta 2 avdelningar i nämnda klass. Under hänvisning till önskvärdheten att erhålla en viss marginal i fråga om examinationen finner överstyrelsen det emellertid motiverat att föreslå 2 avdelningar i klass I² redan från och med 1957/58.

Skolöverstyrelsen godtager i stort sett utredningens förslag till seminarieorganisation och anser sig till större delen kunna acceptera de motiveringar utredningen redovisar för sina ställningstaganden. Överstyrelsens på senare uppgifter grundade beräkningar visar emellertid, att det behövliga antalet avdelningar under perioden 1956/64 bör sättas något högre än utredningen föreslagit, i genomsnitt till 163 avdelningar per år. För att ytterligare öka elasticiteten hos seminarieorganisationen anser överstyrelsen det önskvärt om man åtminstone vid ett par seminarieorter hade möjlighet att låta nedskärningen ske gradvis och efter behov. Med hänsyn härtill anser överstyrelsen det inte vara tillrädligt att omedelbart lägga ned ett av de fyra seminarierna i Härnösand och Växjö. Indragningen bör komma till stånd genom en så småningom skeende samordning av de båda seminarierna i vardera staden, varvid dock från början förutsättes, att folkskoleseminariet skall bilda kärnan i den kvarblivande organisationen. Därvid bör givetvis av staten ägda fastigheter komma till användning.

V. Kostnadsberäkningar

1. Utredningen

Om ett folkskoleseminarium och tre småskoleseminarier nedlägges, medför detta givetvis betydande årliga besparingar. Emellertid kommer den av utredningen föreslagna förstärkningen av småskollärarytbildningen att medföra vissa kostnadsökningar vid de förutvarande småskoleseminarierna.

För att erhålla fullt jämförbara siffror har utredningen vid sina beräkningar genomgående utgått från siffror för budgetåret 1955/56. Vidare baseras beräkningarna på lönenivån vid utgången av år 1955.

Budgetåret 1955/56 beräknades totalkostnaden för samtliga folkskoleseminarier till 18 798 900 eller i runt tal 18,8 miljoner kronor. Nämda budgetår fanns 19 folkskoleseminarier med sammanlagt 141 klassavdelningar. Den årliga driftskostnaden för en klassavdelning kan alltså uppskattas till $\frac{18,8}{141}$ miljoner kronor. Nedlägges folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping med 6 klassavdelningar torde således besparingen kunna uppskattas till $\frac{6 \times 18,8}{141} = 0,8$ miljoner kronor.

Totalkostnaden för samtliga småskoleseminarier beräknades budgetåret 1955/56 till 4 744 900 eller i runt tal 4,75 miljoner kronor. Antalet småskoleseminarier var detta budgetår 9 med sammanlagt 47 klassavdelningar. Om småskoleseminarierna i Lycksele, Stockholm och Växjö nedlägges, innebär detta, att 16 avdelningar försvinner. Besparingen kan således uppskattas till $\frac{16 \times 4,75}{47} = 1,62$ miljoner kronor.

Årliga besparingen genom nedläggande av de fyra nu nämnda seminarierna torde kunna uppskattas till $0,8 + 1,62 = 2,42$ eller i runt tal 2,4 miljoner kronor.

Den småskollärarytbildning, som förlägges till de förutvarande folkskoleseminarierna beräknas inte medföra några ökade årliga kostnader.

När den nya organisationen fullständigt genomförts, kan de ökade kostnaderna för de 31 klassavdelningarna vid de förutvarande småskoleseminarierna uppskattas till $31 \left(\frac{18,8}{141} - \frac{4,75}{47} \right) = 0,992$ eller i runt tal 1 miljon kronor.

Besparingen skulle alltså i detta fall kunna uppskattas till $2,4 - 1 = 1,4$ miljoner kronor.

Utredningen räknar emellertid inte med någon folkskolläraryt utbildning vid de förutvarande småskoleseminarierna förrän fram mot mitten av 1960-talet. För tiden dessförinnan räknar utredningen därför endast med de ökade kostnader, som föranledes av utredningens förslag till treårig småskolläraryt utbildning. För de fem förutvarande småskoleseminarierna kan dessa kostnader beräknas på följande sätt.

Kostnaden för placering av rektorerna i samma lönegrad som de nuvarande rektorerna vid folkskoleseminarierna uppskattas till 5 784 kronor.

De 27 ordinarie seminarieadjunktstjänsterna i lönegraden Ca 29 vid de fem seminarierna omvandlas till 27 ordinarie lektorstjänster i lönegrad Ca 33. Vidare omvandlas förslagsvis 5 av de nu sammanlagt 7 extra ordinarie seminarieadjunktstjänsterna i lönegraden Ce 29 till ordinarie lektorstjänster i lönegrad Ca 33. Kostnaden för den höjda ämneslärarkompetensen uppskattas till 120 192 kronor.

Under en övergångstid torde emellertid åtskilliga ämneslärartjänster vara besatta med seminarieadjunkter på övergångsstat. I den mån så sker blir givetvis kostnaderna mindre.

Då utredningen föreslår att för varje småskollärarytlinje skall beräknas 6 övningsskoleklasser måste ytterligare 29 övningsskollärare anställas. Statsverkets merkostnad för dessa 29 lärare beräknas till 143 144 kronor.

Kostnaden för ökade möjligheter att meddela undervisningen gruppvis, handledning vid studiebesök i andra skolor samt eventuellt ökat behov av omkostnader, materiel, böcker och utrustning uppskattas till 100 000 kronor.

Kostnadsökningen för de fem förutvarande småskoleseminarierna kan således sammanlagt beräknas till $5\,784 + 120\,192 + 143\,144 + 100\,000 = 369\,120$ eller i runt tal 0,4 miljoner kronor.

Årliga besparingen under övergångstiden kan således uppskattas till $2,4 - 0,4 = 2$ miljoner kronor, medan den såsom nyss framhållits när organisationen fullständigt genomförts kan uppskattas till 1,4 miljoner kronor.

Trots förstärkningen av småskolläraryt utbildningen medför således den föreslagna omläggningen av seminarieorganisationen icke obetydliga besparingar. Vid den tidpunkt då även folkskolläraryt utbildning kan tänkas bli förlagd till de förutvarande småskoleseminarierna kommer det vidare antagligen att bli aktuellt att nedlägga ytterligare ett antal seminarier, vilket kommer att medföra ytterligare besparingar för statsverket.

2. Remissyttranden

Endast ett fåtal myndigheter och organisationer har yttrat sig angående utredningens kostnadsberäkningar.

Skolöverstyrelsen anser inte, att de gjorda beräkningarna på längre sikt mera avsevärt kommer att påverkas av de förändringar i seminarieorganisationen, som överstyrelsen förordar.

Lönenämnden ifrågasätter, om rektorstjänsten vid det nuvarande småskoleseminariet i Haparanda i dess föreslagna form bör — med hänsyn till dess relativt sett ringa storlek — vara placerad i samma lönegrad som de övriga seminarierna. Vad beträffar de föreslagna övergångsordningarna i fråga om de nuvarande rektorerna vid de fem småskoleseminarierna förutsätter nämnden, att dessa rektorer, om de icke fyller de föreslagna behörighetskraven, bibehålles vid sin nuvarande lönegradsplacering i överensstämmelse med vad som föreslagits beträffande seminarieadjunkterna.

Riksräkenskapsverket påpekar, att utredningen icke tagit hänsyn till de avlöningsförstärkningar, som tillkommer de föreslagna rektorerna och ämneslärarna. Dessa förmåner innebär en ytterligare kostnad av drygt 38 000 kronor.

Kompetensutredningen anmärker, att de relativt gynnsamma kostnadsberäkningar utredningen framlagt förbigått den väsentliga kostnadsökning, som utredningens förslag kan väntas föranleda på grund av därmed följande krav på höjd lönegradsplacering för småskollärare. Dylika krav skulle enligt *statskontoret* också kunna påverka lönesättningen för andra lärargrupper. *Riksräkenskapsverket* anser, att kostnaderna för en förhöjd löneställning måste bli av betydande storleksordning.

VI. Departementschefen

Enligt de vid 1950 års riksdag beslutade riktlinjerna för lärarutbildningens ordnande skall den egentliga yrkesutbildningen för småskollärare från tidpunkt, som senare bestämmes, tills vidare vara grundad på en ettårig allmänbildande kurs, baserad på ett kunskapsmått i huvudsak motsvarande realexamen. Enligt detta principbeslut skall alltså småskollärarytbildningen, som nu är tvåårig, förlängas till att omfatta tre år.

Seminarieutredningen, som med utgångspunkt i 1950 års beslut närmast haft att utreda frågan angående den lämpliga tidpunkten för genomförande av detta beslut, har emellertid också till saklig prövning upptagit skälen för och mot en förlängning av småskollärarytbildningen. Utredningen har därvid kommit till den bestämda uppfattningen, att den nuvarande tvååriga utbildningen behöver avsevärt förstärkas, och utredningen föreslår, att den treåriga utbildningen genomföres från och med läsåret 1957/58. Att på två år ge nödiga kunskaper och färdigheter samt tillräcklig praktisk utbildning för småskolläraernas hittillsvarande arbetsområde, klasserna 1 och 2 i folkskolan, finner utredningen knappast möjligt. Då småskollärarna dessutom avses skola undervisa i klass 3 samt i viss utsträckning även i klass 4, vilket enligt utredningens mening fordrar ökade kunskaper, större färdigheter och mer omfattande övningsundervisning, måste därför anser utredningen, en tvåårig utbildningstid vara helt otillräcklig. Utbildningsförhållandena vid småskoleseminarierna är enligt utredningen över huvud taget mycket pressande. Elevernas arbetsbörda är stor och ytterst få läroanstalter har en så omfattande schemabunden undervisning. Utredningen pekar vidare på att den koncentration i undervisningen och frihet i arbetssättet, som föreskrives i undervisningsplanen, inte har kunnat tillämpas utan stora svårigheter, att eleverna får alltför liten tid över till eftertanke och kompletterande studier och att tid saknas för tillräcklig praktisk utbildning samt att dessutom den effektiva tiden för varje läro- och övningsämne har minskats genom att ett stort antal timmar måste användas till auskultationer, undervisningsövningar, metodikundervisning m. m. Möjligheterna att beskära kurs- och timplanen för att inom tvåårsramen få mer tid till praktisk utbildning är enligt utredningens mening mycket begränsade, något som även visade sig vid en undersökning, som skolkommissionen gjorde 1948.

Samtliga skolmyndigheter och lärarorganisationer har vid remissbehandlingen ställt sig positiva till utredningens förslag om genomförande av den treåriga utbildningen. Som främsta argument har dessa remissinstanser

anfört behovet av förstärkt utbildning för undervisning i klass 3 i folkskolan. Inom skolöverstyrelsen har dock en ledamot reserverat sig och ansett skäl föreligga till omprövning av 1950 års beslut. Även riksräkenskapsverket ifrågasätter riktigheten av beslutet om treårig utbildning. Statskontoret anser för sin del, att närmare erfarenhet av småskolläraernas tjänstgöring i klass 3 bör avvaktas, innan en mera genomgripande omorganisation av utbildningen genomföres.

De skäl, som av utredningen och av flertalet remissinstanser framförts för en förstärkning av småskollärarytbildningen ligger helt i linje med de synpunkter, varpå 1950 års principbeslut grundades. Vid beredningen av förevarande spörsmål har det emellertid icke befunnits lämpligt att i nuvarande läge ta ställning till frågan om när en treårig utbildning bör ta sin början. Jag är alltså inte beredd att här förorda, att 1950 års beslut angående småskollärarytbildningen genomföres från och med läsåret 1957/58. Jag anser mig för närvarande i stället böra räkna med att elever för småskollärarytbildning under de närmaste åren skall intagas endast på tvååriga utbildningslinjer, dock med undantag för den redan nu treåriga linjen vid Haparandaseminariet.

Med hänsyn härtill saknas anledning att i förevarande sammanhang till närmare behandling upptaga utredningens förslag beträffande utformning av en allmän treårig utbildningsgång och därtill direkt anknutna frågor. Jag övergår därför till av utredningen behandlade spörsmål, som är av den naturen, att de kan prövas fristående från frågan om den treåriga utbildningen.

I likhet med skolöverstyrelsen finner jag de skäl, som utredningen anfört för att inte för närvarande förorda införande av praktiktermin vid seminarieutbildningen, vara övertygande. Frågan om praktikanttjänstgöring inom ramen för seminarieutbildningen bör alltså upptagas till förnyad undersökning, först när lämpligheten av en sammanhängande praktiktermin någon tid prövats vid lärarhögskolan.

Beträffande ämneslärarna vid seminarierna föreslår utredningen, att i princip samtliga skall ha lektorskompetens. Som skäl härför åberopas bland annat att de av utredningen föreslagna seminarierna för utbildning av både folk- och småskollärare härigenom skulle få en enhetlig ämneslärarkår. Av organisatoriska skäl är det nödvändigt att nu ta ställning till frågan om gemensamma utbildningsanstalter. Jag kommer i det följande att framlägga förslag härom. Med anledning därav finner jag mig redan här böra ta upp spörsmålet om ämneslärarkompetensen till behandling. Enligt min uppfattning är med avseende på undervisningen av småskollärare — även vid en treårig utbildningsgång med den utformning som utredningen förordat — lektorskompetens icke behövlig i flertalet ämnen. Med hänsyn till den nuvarande lektorsbristen bör vidare största återhåll-

samhet iakttagas i fråga om utvidgning av lektorsinstitutionen. För lärarna i psykologi och pedagogik synes emellertid sådan kompetens vara önskvärd. Jag förordar därför, att ämneslärarna i detta för småskollärarytbildningen centrala ämne i princip skall ha lektorskompetens. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att i sina anslagsäskanden framdeles beakta detta vid beräkningen av erforderligt antal tjänster av olika slag. För behörighet till lektorstjänst vid den nya typen av folkskoleseminarier bör givetvis gälla samma kompetensvillkor som för närvarande vid folkskoleseminarium, d. v. s. att sökanden skall ha avlagt vederbörligen godkänt disputationsprov.

För behörighet till rektorstjänst vid seminarium, där såväl folkskollärare som småskollärare utbildas, bör självfallet gälla samma villkor som nu gäller för behörighet till rektorstjänst vid folkskoleseminarium. Emellertid kommer vid de nuvarande småskoleseminarier, som enligt vad jag i det följande föreslår skall bibehållas med benämningen folkskoleseminarier, under en lång tid framöver att i huvudsak endast utbildas småskollärare. För dessa seminarier räknar jag tills vidare icke med någon ändring av villkoren för behörighet till rektorstjänst.

Enligt min mening talar starka skäl för att småskollärare, som besitter framstående pedagogisk skicklighet, skall kunna anställas såsom ordinarie eller extra ordinarie övningsskollärare på småskolestadiet inom seminariums övningsskola. Huruvida övningsskollärartjänst avsedd för tjänstgöring på lågstadiet skall ledigförklaras för båda kategorierna av klasslärare eller endast för småskollärarytbildad sökande torde tills vidare böra prövas från fall till fall. Av småskollärare innehavd ordinarie eller extra ordinarie övningsskollärartjänst torde böra placeras i lönegrad 19. I personalförteckningen för seminarierna torde därför övningsskollärartjänsterna böra upptagas med alternativa lönegradsbeteckningar.

Elevantalets storlek i folk- och småskolans läraravdelningar är avgörande för antalet lärartjänster i folkskolan och är därmed också av största betydelse för bedömningen av utbildningskapaciteten vid seminarierna. I nu förevarande sammanhang är spørsmålet om elevantalet i A (och a)-formernas läraravdelningar särskilt aktuellt. Antalet läraravdelningar i folkskolan är innevarande läsår sammanlagt drygt 34 000, varav 21 000 i skolor av A-form. Av A-avdelningarna finnes 46 procent på landsbygden och 54 procent i städerna, av samtliga avdelningar på landsbygden är ungefär hälften av A-form medan i städerna A-avdelningarna utgör närmare 90 procent av totalantalet avdelningar. Angående föreskrifterna om elevantalet i läraravdelningarna får jag här anföra följande.

Före 1940 fanns inga egentliga bestämmelser i ämnet. Som ett led i besparingsaktionerna i samband med den förstärkta försvarsberedskapens införande under andra världskriget togs emellertid frågan om en normalisering upp och vissa fördelningsgrunder för i första hand A-skolorna beslöts

vid 1940 års riksdag. Dessa grunder fick förlängd giltighet år för år fram till 1947, då de sammanfördes i *kungörelsen 1947:234* och i de vid denna kungörelse fogade anvisningarna. Enligt anvisningarna bör som regel beträffande skolor av A-form iakttagas följande. Om antalet elever vid skola eller skolenhet ej överstiger 1 000, må inom varje årsklass endast inrättas på folkskolestadiet en parallellavdelning för varje påbörjat 35-tal elever och på småskolestadiet en parallellavdelning för varje påbörjat 25-tal elever (överskottsmetoden). Jämsides med läraravdelningar av A-form kan jämväl anordnas avdelningar av B 1-form. Inom skolenhet med flera än 1 000 elever bör medeltalet elever i läraravdelningarna icke understiga på folkskolestadiet 30 och på småskolestadiet 24 (medeltalsmetoden). Dessa medeltal skall avse hela folk- respektive småskolestadiet, alltså ej varje årsklass för sig.

Detta är således innebörden av 1947 års bestämmelser, som ursprungligen infördes som en krisåtgärd i början av andra världskriget. 1950 blev det emellertid på grund av den rådande lokal- och lärarbristen aktuellt att ytterligare skärpa grunderna för beräkningen av läraravdelningarnas storlek. För att utreda frågan om och i vad mån möjlighet fanns att genom provisoriska åtgärder minska trycket av lokal- och lärarbristen tillkallades vissa sakkunniga inom ecklesiastikdepartementet. En av dessa sakkunniga utarbetad promemoria överlämnades sedermera till statsutskottet. På hemställan av utskottet godkände 1950 års riksdag vissa skärpta bestämmelser för A-skolorna. Dessa sammanfördes i *kungörelsen 1950:137*. Innebörden av denna kan i korthet anges sålunda, att överskottsmetodens tillämpningsområde begränsas till skolenheter med mindre än 500 elever samt att medeltalsmetoden skall tillämpas inom skolor eller skolenheter med flera än 500 elever och medeltalet elever i A-skolor höjas på folkskolestadiet från 30 till 32 samt på småskolestadiet från 24 till 26.

Utskottet underströk, att dessa anordningar allenast borde erhålla provisorisk karaktär och att de borde avvecklas så snart omständigheterna det medgäve. De provisoriska bestämmelserna skulle få gälla längst till och med utgången av läsåret 1956/57. 1950 års kungörelse har utformats i enlighet härmed och upphör alltså att gälla med utgången av detta läsår. I stället träder 1947 års kungörelse automatiskt åter i kraft. För fortsatt tillämpning av 1950 års kungörelse fordras sålunda nytt riksdagsbeslut.

Som jag nämnde är frågan om läraravdelningarnas storlek av största betydelse för behovet av lärare och därmed för de mått och steg staten vidtager för lärarutbildningen. Seminarieutredningen har därför haft anledning att gå in på detta problem. Utredningen har betonat angelägenheten från pedagogiska och skolsociala synpunkter av en återgång till 1947 års kungörelse och har med anledning härav beräknat examinationen av lärare under den förutsättningen, att en återgång sker fördelad på läsåren 1959/60, 1960/61 och 1961/62.

Vid remissbehandlingen har endast statskontoret intagit en avvaktande hållning när det gäller en återgång till 1947 års kungörelse. Flertalet remissinstanser har yrkat på en snabbare återgång och några har yrkat på längre gående åtgärder än blott en återgång till 1947 års kungörelse. Det dominerande argumentet i praktiskt taget alla yttranden är de uppenbara olägenheter, som i såväl pedagogiskt som disciplinärt avseende följer med alltför stora klasser. Det påpekas också, att en sänkning av elevantalet i läraravdelningarna är en förutsättning för att skolan skall kunna lösa de undervisnings- och fostringsfrågor den fått sig pålagd. I många yttranden betecknas en sänkning av elevantalet i klasserna som den viktigaste skolreformen.

Möjligheterna att sänka elevantalet i folkskolans läraravdelningar sammanhänger med tillgången på lärare och tillgången på skollokaler. Beträffande lärarfrågan medför en återgång till 1947 års bestämmelser en ökning av antalet läraravdelningar med omkring 480 i folkskolan och med omkring 350 i småskolan. Fullt genomförd skulle alltså den minskning av elevantalet i A-skolornas läraravdelningar, som en återgång till 1947 års bestämmelser innebär, medför tillhoppa omkring 800 fler lärartjänster. Att producera lärare för en sådan ökning möter från organisatoriska synpunkter inga svårigheter, under förutsättning att den erforderliga ökade examinationen påbörjas vid den tidpunkt och sker i det tempo, som utredningen föreslagit. Den erforderliga ökningen av examinationen kan till yttermera visso ske inom ramen för en under alla omständigheter minskande seminarieorganisation. Denna minskning av lärarutbildningsorganisationen sammanhänger med den sjunkande storleken av årskullarna i folkskoleåldern. För att belysa detta kan jag peka på resultatet av de beräkningar, som legat till grund för utredningens uppskattning av antalet lärartjänster. Det framtida antalet läraravdelningar i folkskolan enligt utredningens beräkningar framgår av följande sammanställning, som bland annat förutsätter att en återgång till 1947 års bestämmelser sker på sätt utredningen förordat.

1956/57	1959/60	1962/63	1965/66
34 400	33 500	32 300	31 700

Den ökning av antalet lärartjänster i folkskolan, som föranledes av den av utredningen föreslagna återgången till 1947 års kungörelse, inträffar som framgår av denna sammanställning vid en tid, då under alla omständigheter totalantalet läraravdelningar minskar i folkskolan. Lokalbristen kommer således inte att lägga hinder i vägen för en återgång till 1947 års bestämmelser. I detta sammanhang bör emellertid hänsyn tas även till att utbyggnaden av realskolan och jämförliga skolformer, särskilt klasserna 8 och 9 i enhetskolan, beräknas medföra ett ökat lokalbehov vid denna tid.

Jag övergår så till frågan om kostnaderna för en återgång till 1947 års kungörelse. Såsom jag nyss nämnt medför denna ett ökat behov av omkring 480 folkskollärare och omkring 350 småskollärare. Statens bidrag till avlöning åt dessa drygt 800 lärare kan med löner enligt den nya löneplanen beräknas till ungefär 11 miljoner kronor årligen. Enligt seminarieutredningens förslag skall övergången fördelas på de tre läsåren 1959/60, 1960/61 och 1961/62. Merkostnaderna kan beräknas till respektive 3,7, 7,4 och 11 miljoner kronor. Av vad nyss anförts framgår ju emellertid, att den föreslagna återgången till 1947 års bestämmelser till tiden sammanfaller med en markerad nedgång av antalet läraravdelningar. Denna nedgång kommer givetvis att återspegla sig i en successiv minskning av utgifterna för statsbidrag till lärarlönerna. För att belysa utvecklingen på detta område får jag hänvisa till följande sammanställning. Av denna framgår även en jämförelse mellan statsbidragsutgifterna beräknade på grundval av 1950 och 1947 års kungörelser.

Statsbidrag i miljoner kronor beräknat på grundval av	Redovisningsår				
	1957/58	1959/60	1960/61	1961/62	1966/67
kk 1947: 234		465	460	454	425
kk 1950: 137	475	461	453	443	
Skillnad		4	7	11	

En övergång till 1947 års bestämmelser skulle i jämförelse med fortsatt tillämpning av 1950 års bestämmelser således endast innebära en retarderad minskning av statens kostnader för statsbidrag till lärarlöner i folkskolan.

I likhet med seminarieutredningen och flertalet remissinstanser anser jag det ytterligt angeläget, att elevantalet i folkskolans läraravdelningar minskas. Som en första åtgärd därvidlag bör genomföras en minskning till 1940-talets normaltal. Jag förordar därför, att 1950 års bestämmelser avvecklas och en återgång sker till 1947 års kungörelse. Från skolorganisatoriska synpunkter föreligger icke hinder för att återgången genomföres på det sätt, som seminarieutredningen förordat, alltså successivt under treårsperioden 1959/60—1961/62. Av statsfinansiella skäl anser jag mig emellertid böra förorda, att återgången fördelas över fyra år, nämligen fyraårsperioden 1959/60—1962/63. En fyraårig övergångsperiod medför i jämförelse med en treårsperiod en besparing i merutgifterna för övergången under de tre första åren med 0,95 miljoner kronor för redovisningsåret 1959/60, 1,9 miljoner kronor för redovisningsåret 1960/61 och 2,75 miljoner kronor för redovisningsåret 1961/62. Med hänsyn till vad jag nu förordat torde bestämmelserna i 1950 års kungörelse böra erhålla förlängd giltighet

intill utgången av läsåret 1958/59. Därefter bör alltså ske en på läsåren 1959/60—1962/63 fördelad övergång till tillämpning av 1947 års kungörelse. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen meddela de närmare föreskrifter, som fordras för att den sålunda föreslagna övergången skall komma till stånd.

Innan jag lämnar denna fråga vill jag slutligen erinra om att inom ecklesiastikdepartementet pågår utredning rörande frågan om elevantalet i klasserna i folkskolans övriga former och i de högre skolorna. Såvitt gäller folkskolan beräknas denna utredning kunna slutföras under innevarande år.

Vad i övrigt gäller utredningens behovsberäkningar har genom dem erhållits ett så långt möjligt säkert grepp om de olika faktorer, som bestämmer examinationsbehovet och examinationen beträffande folk- och småskollärare. I likhet med utredningen vill jag dock betona, att de föreliggande beräkningarna liksom över huvud taget alla under övergångstiden före enhetsskolans genomförande verkställda beräkningar rörande lärarbehovet, givetvis måste vidlådas av en viss osäkerhet. Detta förhållande illustreras omedelbart vid en jämförelse mellan utredningens beräkningar och de ett år senare av skolöverstyrelsen verkställda beräkningarna. Vid bestämmande av den framtida examinationen måste det nytillkomna statistiska material, som kommit till uttryck i skolöverstyrelsens omräkning av utredningens tabeller, beaktas.

De av utredningen och skolöverstyrelsen sammanställda tabellerna angående examinationsbehov och examination bygger på den förutsättningen att den treåriga småskollärarytbildningen skulle genomföras från och med läsåret 1957/58 samt att återgången till 1947 års bestämmelser fördelas på de tre läsåren 1959/62. I det föregående har jag emellertid förklarat, att jag räknar med att elever för småskollärarytbildning under de närmaste åren skall intagas endast på tvååriga utbildningslinjer. Jag har vidare förordat, att återgången till 1947 års bestämmelser fördelas på de fyra läsåren 1959/63. Jag vill dessutom understryka att, med hänsyn till nyssberörda osäkerhetsmoment i beräkningarna och mot bakgrunden av tidigare erfarenheter i detta hänseende, man icke bör underlåta att vid bestämmandet av examinationens omfattning söka skapa ett visst räknemässigt summaöverskott av lärare, när möjlighet därtill föreligger. I tabellerna 1 och 3 har någon dylik marginal för felberäkningar och oförutsedda behov icke beaktats. En sådan åtgärd är emellertid enligt min mening uppenbarligen påkallad. Beräknas examinationsbehovet och examinationen i enlighet med dessa ställningstaganden erhålles, med i övrigt samma förutsättningar som i tabell 3, följande

T a b e l l 11

A. Folkskollärare

Läsår	Examinationsbehov				Examination	Överskott respektive brist per år	Summa överskott el. brist
	1	2	3	Summa			
1955/56							— 1 100
56/57	935	280		1 215	1 340	+ 125	— 975
57/58	940	60	— 45	955	1 250	+ 295	— 680
58/59	460	0	20	480	915	+ 435	— 245
59/60	135	240	20	395	410 + 260? + 90 ¹	+ 365	+ 120
60/61	25	160	20	205	260 + 40? + 90 ¹	+ 185	+ 305
61/62	— 25	400		375	260? + 40? + 90 ¹	+ 15	+ 320
62/63	155	300		455	260? + 40? + 90 ¹	— 65	+ 255

¹ Beräknad examination vid lärarhögskolan.

B. Småskollärare

Läsår	Examinationsbehov	Examination	Överskott respektive brist per år	Summa överskott eller brist
1955/56				+ 240
56/57	585	525	— 60	+ 180
57/58	495	525	+ 30	+ 210
58/59	460	525	+ 65	+ 275
59/60	660	25 + 570?	— 65	+ 210
60/61	905	25? + 800?	— 80	+ 130
61/62	815	25? + 775?	— 15	+ 115
62/63	805	25? + 775?	— 5	+ 110

I tabell 11 har icke räknats med något uppehåll i småskollärarnas successiva övertagande av klass 3 i A-skolorna. Detta medför i jämförelse med tabell 3 bland annat ett betydligt mindre examinationsbehov av folkskollärare för läsåret 1959/60, då enligt tabell 3 ett dylikt uppehåll beräknats ske. Samtidigt följer härav ett betydligt större examinationsbehov av småskollärare för nämnda läsår. I övrigt beror de ändrade siffrorna för examinationsbehovet i tabell 11 huvudsakligen på anpassningen till den fyraåriga övergången till 1947 års kungörelse.

Med de utgångspunkter för mina överväganden, som jag tidigare angivit, bör enligt min mening beräkningarna i tabell 11 läggas till grund för beslut om elevintagningens omfattning vid seminarierna hösten 1957.

Vad som nu genom omfattningen av elevintagningen hösten 1957 skall bestämmas, är dels examinationen på den 2-åriga folkskollärlinjen till läsåret 1959/60, dels examinationen på den 4-åriga folkskollärlinjen till läsåret 1961/62, vilken dock endast delvis reglerar den slutliga examina-

tionen till sistnämnda läsår, dels ock examinationen på den 2-åriga småskollärlinjen till läsåret 1959/60.

Intagningen på den 2-åriga folkskollärlinjen reglerar slutligt den totala examinationen av folkskollärare till läsåret 1959/60. På den 4-åriga linjen kommer genom redan bestämd intagning att till detta läsår utexamineras ungefär 410 lärare. Behovet av examination på den 2-åriga linjen har i tabell 11 beräknats till 260. Detta har skett för att eliminera det förutsedda folkskolläraryunderskottet från läsåret 1958/59 samt för att skapa ett visst räknemässigt överskott. Hösten 1956 har på den 2-åriga linjen intagits 19 avdelningar. Jag föreslår, att på den 2-åriga folkskollärlinjen hösten 1957 intages 12 avdelningar med 24 elever per avdelning. Detta innebär en minskning med sju intagningsavdelningar på den 2-åriga folkskollärlinjen.

Intagningen på den 4-åriga folkskollärlinjen hösten 1957 skall bestämmas med sikte på den totala examinationen av folkskollärare till läsåret 1961/62. Enligt tabell 11 bör denna examination vid seminarierna omfatta sammanlagt 300 lärare. Med hänsyn till att minst två avdelningar bör intagas på studentlinjen hösten 1958 förordar jag såsom lämpligt avvägd oförändrad intagning på den 4-åriga folkskollärlinjen, alltså 12 avdelningar med 24 elever per avdelning, vilket medför en produktion av omkring 260 lärare.

Elevintagningen på den 2-åriga småskollärlinjen hösten 1957 reglerar examinationen till läsåret 1959/60. I anslutning till de beräkningar, som redovisats i tabell 11, förordar jag en intagning hösten 1957 av 25 avdelningar på 2-årig linje. Vidare bör liksom hittills 1 avdelning på 3-årig linje intagas vid seminariet i Haparanda. Detta innebär en ökning med 3 intagningsavdelningar på den 2-åriga linjen samt oförändrad elevintagning på den 3-åriga linjen.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles efter förslag av skolöverstyrelsen meddela närmare bestämmelser i anledning av vad jag nu anfört rörande elevintagningen på folk- och småskollärlinjerna.

De i tabellerna 1, 3 och 11 gjorda beräkningarna visar, att examinationsbehovet av folkskollärare under första hälften av 1960-talet kommer att nedgå till omkring tredjedelen av det nuvarande behovet, medan samtidigt examinationsbehovet av småskollärare kommer att öka mycket kraftigt. Inför denna situation vid seminarierna har man att välja antingen att upprätta nya småskoleseminarier och nedlägga ett antal folkskoleseminarier eller att till folkskoleseminarierna förlägga den småskollärläroinbildning, som de existerande småskoleseminarierna icke kan ombesörja. Utredningen har anslutit sig till det senare alternativet men vill också gå ett steg vidare och permanent förlägga all utbildning av folk- och småskollärare till samma läroinbildningsanstalter och icke endast »inackordera» småskollärläroinbild-

ningen vid vissa folkskoleseminarier. I likhet med utredningen finner jag en dylik samordning rationell. Utan tvekan kommer det från organisatoriska och ekonomiska synpunkter att ställa sig fördelaktigt med endast ett slag av utbildningsanstalter för folkskolans klasslärare. Jag förordar därför, att utbildningen av folk- och småskollärare från och med läsåret 1957/58 skall kunna ske vid gemensamma läroanstalter. I samband därmed bör en enhetlig benämning på seminarierna införas. Jag finner den föreslagna termen folkskoleseminarium lämplig, varför benämningen å kvarstående småskoleseminarier torde böra ändras i enlighet härmed.

Jag biträder utredningens förslag om att även män skall äga tillträde till småskolläraryt utbildning. Detta ligger i linje med vad jag anfört i propositionen angående riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m. (1957: 61), där jag bland annat understrukt, att grundsatsen om lika behörighet till befordran för män och kvinnor — vilken ju sedan 1945 gäller för statstjänst — i princip bör gälla lärartjänster inom hela det statsunderstödda kommunala skolväsendet.

Vad utredningen förordat i fråga om proportionen mellan manliga och kvinnliga elever på folkskollärlinjerna föranleder inget annat uttalande från min sida än att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att i samråd med bland andra arbetsmarknadsstyrelsen i vederbörliga sammanhang framlägga de förslag, som befinnes erforderliga. För närvarande räknar jag icke med annat än en ungefärlig hälftenfördelning av elevplatserna.

Med hänsyn till att ställning ännu inte ansetts kunna tas till frågan om genomförande av 1950 års principbeslut om treårig småskolläraryt utbildning finner jag det icke heller lämpligt att nu fattas något definitivt beslut om seminarieorganisationens framtida dimensionering. En begränsning av normalorganisationen till den omfattning, som utredningen och skolöverstyrelsen förordat, synes emellertid under alla förhållanden kunna genomföras. Däremot föreligger icke för närvarande någon anledning att ta upp frågan om en ytterligare sammanpressning av organisationen, även om de beräkningar, som redovisats i tabell 11, tyder på ett lägre antal klassavdelningar vid seminarierna under de närmaste åren, än vad utredningen och skolöverstyrelsen räknat med.

Vad beträffar principerna för seminariernas lokala organisation kan jag i huvudsak ansluta mig till vad utredningen och skolöverstyrelsen anfört och förordat. I första hand bör enligt utredningens mening de seminarier bibehållas, som bäst lämpar sig för utbildning av både folk- och småskollärare. Utredningen har förordat ett avsteg från denna princip, såtillvida som utredningen av speciella skäl föreslagit bibehållande av seminariet i Haparanda. Jag ansluter mig härtill men anser, att starka skäl talar för att även det nuvarande småskoleseminariet i Lycksele bibehålles tills vidare. Från kulturpolitisk synpunkt är det nämligen knappast tilltalande

att beröva det norrländska inlandet en av dess få högre undervisningsinstitutioner. Det är visserligen riktigt att större delen av Lyckseleseminariets elever rekryteras utom Västerbottens län, men det förhållandet att utbildningsmöjligheterna förlägges dit kan å andra sidan säkerligen skapa ökad förståelse hos seminarieeleverna för övre Norrlands förhållanden. Enligt företagen undersökning har det vidare visat sig möjligt, att om så erfordras förlägga utbildning av sex klassavdelningar till detta seminarium. Då emellertid ett bibehållande av Lyckseleseminariet icke bör medföra att det redan nu — i jämförelse med övriga delar av landet — betydande antalet seminarieutbildningsplatser i Norrland ytterligare ökas, bör en motsvarande reduktion ske inom den norrländska seminarieorganisationen. Enligt utredningens förslag skall båda de nuvarande seminarierna i Härnösand bibehållas med plats för normalt 14 klassavdelningar. Enligt min mening bör bibehållandet av Lyckseleseminariet motsvaras av en begränsning av antalet avdelningar i Härnösand, lämpligen på det sättet att det nuvarande småskoleseminariet i staden nedlägges. Jag föreslår alltså, att seminariet i Lycksele tills vidare bibehålles, men att småskoleseminariet i Härnösand nerlägges. I likhet med Haparandaseminariet bör seminariet i Lycksele endast utbilda småskollärare. Mot förslaget att folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping och småskoleseminariet i Stockholm nedlägges har jag ingen erinran. Jag ansluter mig vidare till överstyrelsens uppfattning, att de båda seminarierna i Växjö bör successivt samordnas till den nya typen av folkskoleseminarium. Med beslut om definitivt nedläggande av något seminarium i Växjö torde därför böra anstå tills vidare.

Det förslag, som jag i den föreliggande situationen anser mig kunna framlägga, innebär alltså nedläggande av folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping och småskoleseminarierna i Härnösand och Stockholm samt successivt samordnande av de båda seminarierna i Växjö till ett folkskoleseminarium. Övriga seminarier bör tills vidare bibehållas. Vid småskoleseminarierna i Härnösand och Stockholm bör någon elevintagning icke ske i höst. Dessa seminarier bör därför kunna nedläggas med utgången av nästa budgetår. Vid folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping finnes innevarande läsår avdelningar av klasserna II⁴—IV⁴ och II². Seminariet torde därför böra nedläggas med utgången av budgetåret 1958/59. Beslut om nedläggande av seminarier i enlighet med vad jag här förordat torde böra fattas av årets riksdag. Till de åtgärder, som kan visa sig påkallade i fråga om den slutliga avvecklingen av dessa seminarier torde jag få återkomma i samband med anmälan av anslagsäskandena för seminarieorganisationen för budgetåret 1958/59.

Det torde i första hand böra ankomma på byggnadsstyrelsen att upptaga frågan om den framtida användningen av de lokaler, som friställes med anledning av vad jag nu förordat, ävensom att pröva de övriga lokalfrågor, bland annat i Växjö, som aktualiserats genom övervägandena beträffande

seminarieorganisationen. Såvitt gäller småskoleseminariet i Stockholm får jag dock hänvisa till vad jag föreslagit i propositionen 1957: 99, s. 31.

Jag vill i detta sammanhang slutligen ange, att jag med hänsyn till de numera förbättrade utbildningsmöjligheterna på realskolestadiet i de nordliga gränstrakterna anser att någon med statsmedel bekostad preparandkurs tills vidare icke bör anordnas vid seminariet i Haparanda för inträde på den treåriga småskollärlinjen där.

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna vad jag i det föregående förordat angående minskning av elevantalet i läraravdelningarna vid folkskolor av A-formen;

b) besluta att folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Linköping skall nedläggas vid utgången av budgetåret 1958/59;

c) besluta att småskoleseminariet i Härnösand skall nedläggas vid utgången av budgetåret 1957/58;

d) besluta att småskoleseminariet i Stockholm skall nedläggas vid utgången av budgetåret 1957/58.

VII. Anslagsberäkningar för budgetåret 1957/58

1. Folkskoleseminarierna: Avlöningar. Under åttonde huvudtiteln är för innevarande budgetår uppförda ett förslagsanslag av 16 948 000 kronor med rubriken Folkskoleseminarierna: Avlöningar (statsliggaren s. 624) och ett förslagsanslag av 4 318 000 kronor benämnt Småskoleseminarierna: Avlöningar (statsliggaren s. 634). För avlöningsändamål vid seminarierna är således för innevarande budgetår anvisade sammanlagt 21 266 000 kronor.

Med hänsyn till att seminarieutredningen föreslagit, att utbildningen av både folk- och småskollärare i princip bör ske vid gemensamma läroanstalter och att seminarierna genomgående bör benämnas folkskoleseminarier, har *skolöverstyrelsen* gjort gemensamma anslagsberäkningar för de nuvarande folk- och småskoleseminarierna. Beträffande avlöningsanslagen om tillhoppa 21 266 000 kronor hemställer överstyrelsen om en höjning med 819 000 kronor. Härav hänför sig ett belopp av omkring 680 000 kronor till automatiska utgiftsökningar på grund av den allmänna lönehöjningen, löneklassuppflyttningar, anordnande av praktisk lärarkurs vid folkskoleseminariet för manliga elever i Linköping (jfr 1957 års åttonde huvudtitel s. 483) m. m. I övrigt betingas de föreslagna utgiftsförändringarna av följande förslag:

- 1) minskning med 5 200 kronor av delposten till arvoden åt seminarie-läkare m. m.,
- 2) höjning av bibliotekariearvodena med 12 procent,
- 3) höjning av tilläggsarvodena åt lärarna i trädgårdsskötsel,
- 4) ökad medelsanvisning till biträdes hjälp på rektorsexpeditionerna och justering av gällande beräkningsgrunder m. m.,
- 5) höjning av handledararvodet vid elevernas hospitering i B-skolor.

Av överstyrelsens framställning inhämtas bland annat följande.

1. Av överstyrelsen under punkten Allmänna läroverken: Avlöningar (jfr 1957 års åttonde huvudtitel s. 467) framlagt förslag om inrättande vid bland annat läroverken i Gävle och Växjö av ordinarie skolskötersketjänster, avsedda även för seminarierna i dessa städer, beräknas medföra en besparing av 5 200 kronor under förevarande post.

3. Överstyrelsen föreslår, att tilläggsarvodet höjes från 475 till 500 kronor vid vart och ett av fyra av de nuvarande småskoleseminarierna och från 240 till 265 kronor vid vart och ett av tre dylika seminarier.

4. Sedan särskilda sakkunniga inom överstyrelsen verkställt utredning rörande bestämmelserna angående biträdes hjälpen på rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken samt folk- och småskoleseminarierna framlägger

överstyrelsen i sina anslagsäskanden för nästa budgetår förslag om ändringar i dessa bestämmelser. Under punkten Allmänna läroverken: Avlöningar i årets åttonde huvudtitel redogöres för överstyrelsens förslag i vad de avser de allmänna läroverken.

De nuvarande bestämmelserna angående biträdes hjälpen på rektorsexpeditionerna vid folk- och småskoleseminarierna har tillkommit från och med budgetåret 1953/54 genom beslut av 1953 års riksdag. Överstyrelsen framhåller inledningsvis, att man redan från början insett, att grunden för beräkningen av anslagsbeloppen skulle kunna behöva justeras, sedan någon erfarenhet av organisationen vunnits. På grund av nytillkomna arbetsuppgifter, lärarbristen m. m. har rektorernas arbetsbörda ökat såväl kvantitativt som kvalitativt sedan tillkomsten av de nuvarande bestämmelserna. Arbetet på rektorsexpeditionerna tenderar att öka successivt, så att de administrativa och kamerala uppgifterna numera tar en så stor plats, att rektorerna för att fylla dem nödgas eftersätta sina pedagogiska uppgifter.

Enligt nuvarande bestämmelser skall för varje seminarium fastställas ett anslagsbelopp, inom vilket kostnaderna för avlöningsförmåner åt personal, som anlitas för biträde på rektorsexpeditionerna, skall rymmas. Anslagsbeloppet skall beräknas enligt följande grunder: 1400 kronor för varje avdelning av studentlinje, 1 250 kronor för varje avdelning av fyraårig linje och småskollärlinje, 260 kronor för varje övningsskollärlinje vid seminariets övningsskola, 200 kronor för varje dylik tjänst vid seminarieortens folkskolor, 1 250 kronor för lärarkursseminarium samt för realskollinje vid övningsskola det belopp, som enligt de för allmänna läroverken i förevarande hänseende gällande grunderna utgår för fristående realskola med samma elevantal som i klasserna 7—9 i övningsskolans realskollinje. Det på angivet sätt beräknade anslagsbeloppet kan av överstyrelsen jämkas uppåt eller nedåt i den mån särskilda omständigheter föranleder därtill. För jämkning uppåt äger överstyrelsen i den utsträckning så erfordras disponera ett belopp motsvarande sammanlagt högst tre procent av summan av de för de olika seminarierna beräknade anslagsbeloppen.

Överstyrelsen föreslår, att anslagsbeloppet beräknas med ett fast och ett rörligt belopp. Då vissa arbetsuppgifter kan betraktas som konstanta och oberoende av seminariets storlek, bör det fasta beloppet utgå med ett enhetligt belopp. De rörliga beloppen bör grundas enbart på antalet klassavdelningar och beräknas på sådant sätt, att de inkluderar ersättning för allt sådant arbete, som kan anses vara i stort sett lika vid de skilda seminarierna.

Enligt överstyrelsens förslag bör anslagsbeloppet beräknas enligt följande grunder: vid seminarium för utbildning av folkskollärare eller folk- och småskollärare ett fast belopp av 7 000 kronor och ett rörligt belopp av 1 600 kronor för varje avdelning av tvåårig studentlinje, 1 400 kronor för varje avdelning av fyraårig linje och 1 500 kronor för varje avdelning av treårig linje; vid seminarium för utbildande enbart av småskollärare ett fast belopp av 4 000 kronor och ett rörligt belopp av 1 500 kronor för varje avdelning; för lärarkursseminarium ett fast belopp av 1 500 kronor samt för realskollinje vid övningsskola ett belopp, som motsvarar det rörliga belopp, som enligt de för de allmänna läroverken i förevarande hänseende föreslagna grunderna bör utgå för fristående realskola med samma elevantal som i klasserna 7—9 i övningsskolans realskollinje.

Med hänsyn bland annat till den under de närmaste åren väntade stora

fluktuationen i antalet klassavdelningar vid seminarierna föreslår överstyrelsen, att jämningsprocenten ökas till 10. Av jämningsbeloppet bör hälften endast användas för seminarium under omorganisation.

Beträffande dispositionen av det för seminariet fastställda anslagsbeloppet föreslår överstyrelsen samma ändringar som för de allmänna läroverken.

De av skolöverstyrelsen för folkskoleseminarierna för budgetåret 1955/56 fastställda anslagsbelopp, inom vilka utgifterna för avlöningsförmåner åt personal, som anlätades för biträde på rektorsexpeditionerna skulle rymmas, uppgick till sammanlagt 258 780 kronor. För jämningsuppåt av anslagsbeloppen vid vissa folkskoleseminarier disponerades ett belopp av sammanlagt 6 845 kronor. Motsvarande belopp för småskoleseminarierna var 73 610, respektive 2 200 kronor. Därest de av överstyrelsen nu föreslagna nya grunderna följts vid fastställande av anslagsbeloppen under budgetåret 1955/56, skulle summan av anslagsbeloppen ha uppgått till 351 344 kronor vid folkskoleseminarierna och 106 500 kronor vid småskoleseminarierna. För budgetåret 1957/58 skulle med tillämpning av de nya grunderna erfordras dels ett belopp av 414 344 kronor, dels för jämningsuppåt med 10 procent av de fastställda anslagsbeloppen 41 400 kronor eller sammanlagt i runt tal 455 000 kronor, varav 52 000 kronor beräknas utgöra rörligt tillägg.

5. Enligt gällande bestämmelser skall vid elevernas studiebesök vid skolor företrädesvis av lägre skolform utgå arvode till handledare beräknat efter 40 kronor per vecka, då endast en elev auskulterar, och 30 kronor per vecka och elev, då två elever auskulterar samtidigt. I likhet med vad som föreslagits beträffande mellanskolläroverken vid lärarhögskolan i Stockholm (1957 års åttonde huvudtitel s. 406) föreslår överstyrelsen, att även i sistnämnda fall skall beräknas 40 kronor per vecka och elev.

Departementschefen

Medelsanvisningen till seminarierna torde i fortsättningen bära sammanföras under fyra anslag, varav ett till avlöningar, ett till omkostnader, ett till materiel m. m. och ett till utrustning.

Med hänsyn till att jag i 1957 års statsverksproposition vid anmälan av anslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar (åttonde huvudtiteln s. 465 ff.) icke ifrågasatt någon ändring beträffande antalet ordinarie skol-skötersketjänster torde under punkt 1 bära beräknas oförändrat belopp. Under punkt 2 och 3 torde bära beräknas erforderliga medel med anledning av vad chefen för civildepartementet vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor anfört beträffande höjning av vissa arvoden.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen har skolöverstyrelsen i sina anslagsäskanden för nästa budgetår framlagt förslag om ändringar i bestämmelserna angående biträdeshjälpen på rektorsexpeditionerna vid såväl de allmänna läroverken som folk- och småskoleseminarierna. Under punkten Allmänna läroverken: Avlöningar i årets åttonde huvudtitel har jag närmare redogjort för överstyrelsens förslag i vad de avser all-

männa läroverken. Med hänvisning till mitt där gjorda ställningstagande förordar jag även för seminariernas del, att, utan att någon uppräknig av de fixa belastningsbeloppen för biträdestjänster sker, för jämkningar uppåt av de seminarierna enligt gällande regler tillkommande anslagsbeloppen skall få disponeras ett belopp motsvarande 20 procent av summan av de för de olika seminarierna beräknade anslagsbeloppen. Den härav föranledda ökningen av medelsbehovet kan beräknas till i runt tal 55 000 kronor.

I anslutning till vad jag förordat beträffande ersättning åt handledare vid praktisk lärarutbildning för lärarhögskolans mellanskollärarkandidater (1957 års åttonde huvudtitel s. 431) föreslår jag, att det belopp om sammanlagt 250 kronor, som vid seminarierna må utgå för ifrågavarande ändamål, för varje elev höjes till sammanlagt 280 kronor.

I övrigt har jag ingen erinran mot skolöverstyrelsens anslagsberäkningar i och för sig. Överstyrelsen har dock vid sina beräkningar utgått från att totalantalet avdelningar vid seminarierna under nästa budgetår skulle bli 172 mot för närvarande 169. Enligt mitt i det föregående framlagda förslag beträffande elevintagningen hösten 1957 blir emellertid det totala antalet avdelningar under nästa budgetår endast 146, vilket innebär en minskning med 26 avdelningar mot överstyrelsens förslag. Med hänsyn härtill torde böra räknas med en minskning av medelsbehovet under förevarande anslag med i runt tal 1 000 000 kronor.

På grund av vad jag nu anfört och förordat samt med beaktande av de inledningsvis berörda automatiska utgiftsökningarna beräknar jag hela avlöningsanslaget till 21 010 000 kronor. Detta innebär en anslagsminskning med 256 000 kronor. Anslaget bör fördelas på olika poster på sätt framgår av avlöningsstaten i efterföljande hemställan.

Jag hemställer, att Kunql. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna följande personalförteckning för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1957/58:

P e r s o n a l f ö r t e c k n i n g

Tjänstemän å ordinarie stat

Befattning	Lönegrad
18 rektorer, avlöningsgrupp III	Cb 14
5 rektorer, avlöningsgrupp IV	Cb 13
2 rektorer, avlöningsgrupp III	Cb 12
1 rektor, avlöningsgrupp II	Cb 11
134 lektorer	Ca 33
40 seminarieadjunkter	Ca 29
22 lärare i musik	Ca 26

Anm.: En av dessa befattningar skall hållas obesatt så länge den å övergångsstat uppförde läraren i musik kvarstår i tjänst.

Befattning	Lönegrad
18 lärare i teckning	Ca 25
26 lärare i gymnastik med lek och idrott	Ca 25
162 övningsskollärare	Ca 25 el. Ca 19
14 lärare i kvinnlig slöjd	Ca 23
11 lärare i manlig slöjd	Ca 23
10 lärare i trädgårdsskötsel	Ca 23
10 lärare i hushållsgöromål	Ca 20
4 lärare i kvinnlig slöjd vid manligt seminariums övningsskola	Ca 18
12 vaktmästare	Ca 12
13 vaktmästare	Ca 11
8 värmeskötare	Ca 11

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ce 25

34 lektorer	Ce 33 el. Ce 31
7 seminarieadjunkter	Ce 29
28 adjunkter	Ce 27

Tjänstemän å övergångsstat

3 seminarieadjunkter	Ca 29
1 lärare i musik	A 21

b) godkänna följande avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1957/58:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	8 614 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	344 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	7 904 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	4 148 000
	<hr/>
	Summa kronor 21 010 000

c) till *Folkskoleseminarierna*: *Avlöningar* för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 21 010 000 kronor.

2. Folkskoleseminarierna: Omkostnader. För innevarande budgetår är på riksstaten uppförda ett förslagsanslag av 1 415 500 kronor med rubriken Folkskoleseminarierna: Omkostnader (statsliggaren s. 632) och ett

förslagsanslag av 454 100 kronor benämnt Småskoleseminarierna: Omkostnader (statsliggaren s. 638). För innevarande budgetår är alltså till omkostnadsändamål anvisade sammanlagt 1 869 600 kronor.

Skolöverstyrelsen, som gjort gemensamma kostnadsberäkningar för de nuvarande folk- och småskoleseminarierna, föreslår för nästa budgetår en anslagshöjning med 98 400 kronor enligt följande sammanställning.

1. Reseersättningar (nu förslagsvis 15 500)	—
2. Bränsle, lyse och vatten (nu förslagsvis 760 000)	+ 20 000
3. Övriga expenser (nu 789 000)	+ 61 000
4. Trädgårdarnas underhåll och skötsel (nu förslagsvis 159 800)	+ 17 200
5. Särskilda kurser och föreläsningar m. m. (nu förslagsvis 83 900)	— 10 400
6. Bidrag till seminarieelevernas studiebesök vid skolor företrädesvis av lägre skolform (nu förslagsvis 71 000)	+ 4 000
7. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder (nu 13 000)	+ 7 000
8. Ökade inkomster av upplåtelse av lokaler m. m. (nu 33 600)	— 400
	<hr/>
	+ 98 400

Av överstyrelsens framställning inhämtas bland annat följande.

1. Enligt kungl. brev den 5 juni 1953 må till bestridande av resekostnadsersättning och traktamente åt rektor eller dennes ombud vid studieresor till folkskolor utgå högst 500 kronor till varje seminarium. Med hänsyn till de ökade resekostnaderna föreslår överstyrelsen, att beloppet höjes till högst 550 kronor eller sammanlagt ($26 \times 550 =$) 14 300 kronor. Till ersättning för flyttningskostnader bör beräknas 1 200 kronor. Överstyrelsen föreslår sålunda, att anslagsposten uppföres med ($14 300 + 1 200 =$) 15 500 kronor, d. v. s. oförändrat belopp.

3. Delposten var för budgetåret 1955/56 vid folkskoleseminarierna, seminariet i Hälsingborg frånräknat, uppförd med 561 000 kronor och vid småskoleseminarierna, seminariet i Falun frånräknat, med 170 500 kronor, eller tillhoppa 731 500 kronor, medan den verkliga belastningen enligt rektorernas uppgifter skulle ha uppgått till sammanlagt omkring ($625 000 + 182 000 =$) 807 000 kronor. För innevarande budgetår är delposten uppförd med sammanlagt ($611 000 + 178 000 =$) 789 000 kronor, vilket belopp på grund av framförallt de ständigt stegrade städningskostnaderna torde komma att visa sig otillräckligt. För budgetåret 1957/58 uppskattar rektorerna medelsbehovet till sammanlagt omkring ($673 000 + 205 000 =$) 878 000 kronor. En höjning av delposten synes vara ofrånkomlig och överstyrelsen föreslår, att den uppföres med 850 000 kronor, innebärande en ökning med 61 000 kronor. Härvid har hänsyn även tagits till att byggnadsstyrelsen från och med nästa budgetår icke kommer att bestrida kostnaderna för sophämtning vid de seminarier, där så hittills skett, varför dessa kostnader måste bestridas ur denna delpost.

5. Överstyrelsen beräknar följande utgiftsförändringar:

a) kurser i tal- och röstvård (höjning från 600 till 650 kronor per seminarium)	+ 1 300
b) föreläsningar i skilda ämnen (650 kronor per seminarium)	+ 2 900
c) preparandkurs vid seminariet i Haparanda	— 15 720
d) simundervisning och bad	+ 120
e) förhyrande av idrottsplaner	— 100
f) psykotekniska inträdesprov (nu 5 500)	+ 1 100
	<hr/>
	— 10 400

Departementschefen

Mot överstyrelsens förslag under punkt 1 och 2 har jag ingen erinran. Anslagsmedlen till övriga expenser (p. 3) torde bära uppföras med 845 000 kronor, vilket innebär en uppräknig med 56 000 kronor. Utgiftsposten för trädgårdarnas underhåll och skötsel (p. 4) bör enligt min mening höjas till förslagsvis 170 000 kronor, vilket innebär en ökning med 10 200 kronor. Samtidigt räknar jag med att inkomstposten för trädgårdarna bör kunna uppräknas med 3 000 kronor till 53 000 kronor. Mot överstyrelsens beräkningar under punkt 5 har jag icke annan erinran än att jag räknar med oförändrad medelsanvisning till psykotekniska inträdesprov. Anslagsmedlen till särskilda kurser och föreläsningar m. m. torde således bära minskas med 11 500 kronor. Under punkt 7 räknar jag med oförändrad medelsanvisning. Överstyrelsens beräkningar under punkt 6 och 8 synes bära godtagas.

Enligt vad jag nu förordat torde det sammanförda omkostnadsanslaget för nästa budgetår bära höjas med 75 300 kronor och således uppföras med 1 944 900 kronor eller i avrundat tal 1 945 000 kronor.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Omkostnader* för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 945 000 kronor.

3. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. Under åttonde huvudtiteln är för innevarande budgetår uppförda ett reservationsanslag av 375 000 kronor benämnt *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* (statsliggaren s. 634) och ett reservationsanslag av 83 000 kronor benämnt *Småskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* (statsliggaren s. 640). Sammanlagt är således för innevarande budgetår anvisade 458 000 kronor för ifrågavarande ändamål.

Skolöverstyrelsen hemställer för nästa budgetår om en anslagsförstärkning med sammanlagt 64 000 kronor enligt följande sammanställning.

1. Böcker, undervisningsmateriel och inventarier (nu 292 000)	+ 50 000
2. Materiel för undervisning i slöjd och hushållsgöromål (nu 151 000)	+ 8 000
3. Materiel för lek och idrott (nu 15 000)	+ 6 000
	<hr/>
	+ 64 000

Överstyrelsen anför bland annat följande.

Om seminarierna på ett tillfredsställande sätt skall kunna fullgöra sin uppgift som tidsenliga lärarutbildningsanstalter, måste de vara försedda med erforderlig modern undervisningsmateriel och fortlöpande kunna komplettera sina bibliotek. Vidare kan seminarierna inte anses ha erhållit nämnvärd kompensation för den allmänna fördyringen, som slagit igenom bland annat i ökade kostnader för översyn och reparation av befintlig materiel samt i höjda priser på de böcker och den materiel, som skall nyanskaffas.

Departementschefen

Reservationsmedelsbehållningen å ifrågavarande anslag uppgick vid utgången av budgetåren 1953/54, 1954/55 och 1955/56 till sammanlagt respektive 64 669, 93 096 och 110 287 kronor. Med hänsyn härtill anser jag mig böra för nästa budgetår räkna med oförändrad medelsanvisning under det sammanförda reservationsanslaget, vilket alltså bör uppföras med 458 000 kronor.

Vid utgången av innevarande budgetår förefintlig behållning å de båda nuvarande materielanslagen torde böra tillföras det nya anslaget.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 458 000 kronor.

4. Folkskoleseminarierna: Utrustning. För innevarande budgetår är på riksstaten uppförda ett reservationsanslag av 360 000 kronor med rubriken Folkskoleseminarierna: Utrustning (statsliggaren s. 634) och ett reservationsanslag av 60 000 kronor benämnt Småskoleseminarierna: Utrustning (statsliggaren s. 640). För utrustningsändamål vid seminarierna är alltså anvisade sammanlagt 420 000 kronor.

Skolöverstyrelsen föreslår för nästa budgetår en anslagshöjning med sammanlagt 345 000 kronor. I sina anslagsäskanden redogör överstyrelsen närmare för de ändamål vid de olika seminarierna, som bör tillgodoses ur anslaget. Härutinnan torde få hänvisas till handlingarna. Överstyrelsen anför därjämte bland annat följande.

Överstyrelsen vill framhålla angelägenheten av att seminarierna är väl försedda med sådan utrustning, som modern lärarutbildning kräver. Flera av de äldre seminarierna arbetar på vissa områden med otidsenlig och för-

sliten materiel. I lokalbesparande syfte övergår för närvarande många seminarier till ämnesrumssystem. Detta kräver utökning och komplettering av undervisningsmaterielen och anskaffning av t. ex. skåp för eleverna. Vid flertalet seminarier behöver såväl seminariets som övningsskolans bibliotek kompletteras och upprustas. De musikinstrument, som användes för kyrkomusikerutbildning, utsättes för stark förslitning, varför en ständig komplettering av dessa är nödvändig.

Departementschefen

En viss förstärkning av seminariernas resurser för utrustningsanskaffning är enligt min mening motiverad. Jag förordar därför, att det sammanförda anslaget för nästa budgetår uppföres med 500 000 kronor, vilket innebär en ökning av medelsanvisningen med 80 000 kronor.

Vid utgången av innevarande budgetår förefintliga reservationer å de båda nuvarande utrustningsanslagen torde bära tillföras det nya anslaget.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Utrustning* för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor.

Vad departementschefen sålunda under VI och VII: 1—4 hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämmer, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Lindén

INNEHALLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Inledning	3
II. Småskollärarytbildningen	4
1. Historik	4
2. Treårig utbildning	5
3. Utbildning av studenter	10
4. Utredningens förslag till utbildning	12
5. Praktikanttjänstgöring	18
6. Övningsskolan	19
7. Seminarieläraernas kompetens	21
III. Behovet av folk- och småskollärare	25
IV. Seminarieorganisationen	33
1. Nuvarande organisation	33
2. Den framtida organisationen	35
V. Kostnadsberäkningar	50
1. Utredningen	50
2. Remissyttranden	52
VI. Departementschefen	53
VII. Anslagsberäkningar för budgetåret 1957/58	65
1. Folkskoleseminarierna: Avlöningar	65
2. Folkskoleseminarierna: Omkostnader	69
3. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.	71
4. Folkskoleseminarierna: Utrustning	72